НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра філософії та міжнародної комунікації

Гуманітарно-педагогічний факультет

ЗБІРНИК РОБІТ

конкурсу есе

«КОРОНАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОГО СЛОВА»

20 листопада 2026 року

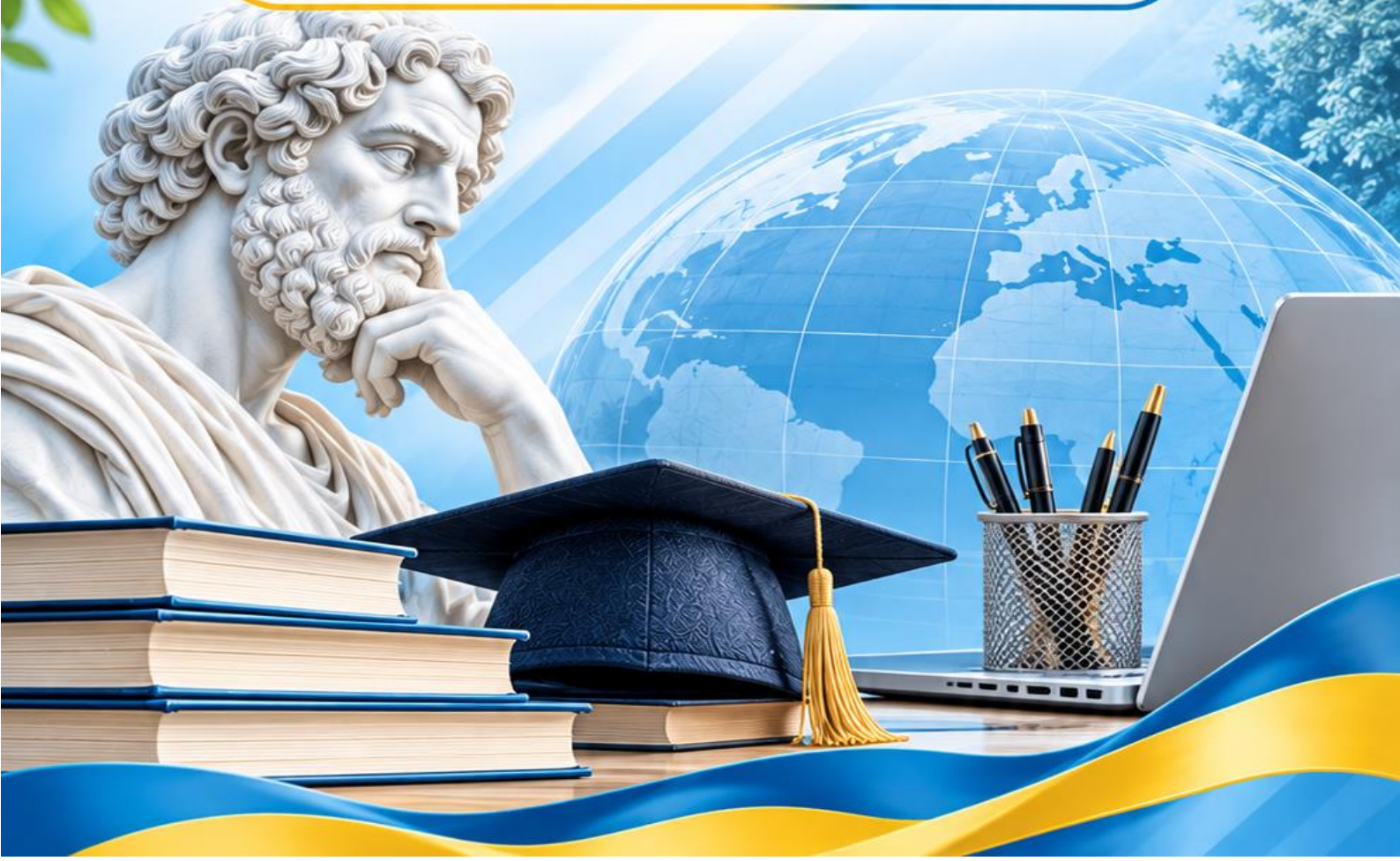

УДК 101

Коронація філософського слова: збірник робіт конкурсу есе. Київ, 20 листопада 2026 р. К., 2026. 51 с.

Збірник укладено за матеріалами робіт конкурсу есе «Коронація філософського слова», проведеного колективом кафедри філософії та міжнародної комунікації гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України, в межах заходів «Тижня філософії» присвяченого до відзначення Всесвітнього дня філософії. В представлених роботах було висвітлено ставлення сучасного студентства до реалій людини та філософії в сучасному суспільстві, а також перспектив розвитку філософського знання.

Редакційна колегія: Савицька І.М., канд. філос. наук, доц.; Культенко В.П., канд. філос. наук, доц.; Лаута О. Д., канд. філос. наук, доц.; Матвієнко І. С., канд. філос. наук, доц.; Шинкарук В. Д., д-р. філол. наук, проф.; Додонова В. І., д-р. філос. наук, проф.; Балалаєва О.Ю., канд. пед. наук, доц.; Вакулик І. І., канд. філол. наук, доц.; Гейко С. М., канд. філос. наук, доц.; Гольцов А. Г., д-р. політ. наук, доц.; Горбатюк Т. В., канд. філос. наук, доц.; Кичкирук Т.В., канд. філос. наук, доц.; Івченко Б.-Ю. В. канд. юрид. наук, доц.; Супрун А. Г., канд. філос. наук, доц.; Телешецький О.І., канд. юрид. наук, доц.; Чорноморденко Д. І., канд. філос. наук, доц.; Христюк С. Б., канд. іст. наук, доц.; Шинкарук О.В., док. пед. наук, доц., Притика О. І., док. філ. (PhD), асист.

Схвалено до друку на засіданні кафедри філософії та міжнародної комунікації, протокол № 4 від 19 листопада 2026 року.

Роботи подано в авторській редакції. Автори робіт відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, покликання на них та інші відомості. Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2026

© Автори, 2026

Овдієнко Євгенія Вікторівна,
факультет захисту рослин,
біотехнологій та екології,
спеціальність «Екологія»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

ВЗАЄМОДІЯ МІЖ РІДНИМ «МИ» ТА ЧУЖИМ «Я»

Ми звикли повсякчас брати відповідальність. Наше «суспільне» здатне набувати безлічі форм: у ньому ми водночас і королі, і слуги, і судді, і підсудні. Але передусім ми – тисячі облич, злитих у єдине, неосяжне скупчення. Тисячі голосів, що розчиняються в одному монолітному хорі. Звучить лише він – такий галасливий, злагоджений, – а за його багатоголоссям ховається кожна окрема особа. Та чи замислюється хоч хтось у цьому хорі над тим, як він себе позиціонує, хто тримає диригентську паличку і чи має він власний голос поза спільною партією?

Еволюційно склалося, історично відбулося чи просто сталося за збігом обставин, що людина – істота соціальна, приречена проживати буття в общині. Нам потрібен Інший, щоб віддзеркалювати себе. Колективне переживання кризи, спільний біль та відчуття приналежності зігрівають нас, мов тепла ковдра в холодну ніч, дарують ілюзію безпеки та додають сил. Проте за це тепло ми платимо непомітною, але високою ціною – деіндивідуацією. Розчинення відбувається крок за кроком: невидима сила всередині групи присипляє критичний розум, згладжує гострі кути характеру і поступово стирає межі ідентичності. Адже так спокусливо відмовитися від тягаря особистої відповідальності, коли можна перечекати життєву бурю, сховавшись за широкою спиною колективного «Ми» – того самого безликого *das Man* («Усі»), про яке писав Мартін Гайдеґґер.

Але чи можливо вічно існувати в цьому знеособленому «Ми», зрікаючись власного «Я»?

У цьому контексті філософія звертає нас до поняття автентичності – сміливості бути собою всупереч тиску натовпу та страху самотності. Саме автентичність стає головним викликом у нашу епоху – епоху безперервного інформаційного шуму, де чужі думки легко видати за власні, а життя перетворюється на сліпу гонитву під гаслом «Чим продуктивніше – тим краще». Ми міряємо свою цінність кількістю виконаних завдань, швидкістю реакцій та схваленням оточення. Втрачаючи внутрішній зв’язок із власним «Я», ми непомітно перетворюємося на бездоганну функцію: працюємо на абстрактне благо, кінцевого сенсу якого самі не осягаємо, і біжимо дистанцію, фініш якої намалювали не ми.

Справжня відповідальність починається не зі сліпого служіння соціуму чи середовищу, у якому ми мусимо на повні легені вдихати забруднення, породжене загальною байдужістю та конформізмом. Вона починається з тихої, але чесної відповідальності перед самим собою – з моменту, коли ми зупиняємося і запитуємо: *«Чого хочу саме Я, коли затихає хор?»*. Інакше як ми зможемо обстоювати прості істини про свободу, гідність чи вибір, не маючи за ними жодного власного досвіду й доказу? Невже ми не здатні стати взірцем самі для себе, не чекаючи дозволу ззовні?

У наших руках – колосальний потенціал змін, але ми боязко й осоромлено струшуємо з себе можливості, оминаємо їх, мов калюжі на дорозі, боячись забруднити

свій звичний, випрасуваний образ. І все лише тому, що нам затишніше залишатися у знайомому сценарії буття – там, де власне «Я» залишається чужим, непізнаним і трохи лякаючим, а за кожен наш крок зручно й надійно відповідає велике, рідне «Ми».

Вовк Євген,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

«ІСНУВАННЯ ПЕРЕДУЄ СУТНОСТІ»: ЩО ОЗНАЧАЄ БУТИ ВІЛЬНИМ ЗА ЖАН-ПОЛЕМ САРТРОМ?

Твердження «існування передує сутності» (l'existence précède l'essence), сформульоване Жан-Полем Сартром у його програмній праці «Екзистенціалізм – це гуманізм», стало відправною точкою атеїстичного екзистенціалізму XX століття. Традиційна класична філософія від Платона до релігійних мислителів Нового часу виходила з протилежного: сутність речі виникає раніше за її реальне буття, подібно до того, як ремісник спочатку має у своїй свідомості ідею ножа для паперу, а вже потім виготовляє його за цим зразком. Якщо ж Бога не існує, стверджує Сартр, то є принаймні одна істота, у якої буття випереджає будь-яке визначення, і цією істотою є людина.

Людина спочатку з'являється у світі, стикається з ним, проживає фактичність свого перебування («буття-у-світі») і лише після цього конституює себе як особистість через власні вчинки. Людина не володіє наперед заданою «природою» чи божественним задумом, який міг би заздалегідь визначити її характер, моральні якості чи долю. Вона є тим, чим сама себе робить через щоденний свідомий вибір. Цей принцип руйнує будь-який фаталізм, біологічний чи соціальний редукціонізм: ані соціальне походження, ані генетичні фактори, ані історична епоха не можуть слугувати виправданням для того, ким став індивід.

Звідси випливає сартрівське розуміння свободи: «Людина засуджена бути вільною». Свобода за Сартром – це не приємна привілегія, не нагорода чи абстрактна можливість вибору між готовими альтернативами. Свобода є онтологічною характеристикою людського буття. Людина не обирає сам факт власного закинення у світ і необхідність обирати, проте, опинившись тут, вона повністю відповідає за все, що чинить. Кожен акт вибору є формуванням не лише власного індивідуального проєкту, а й образу людства загалом: обираючи ту чи іншу поведінку, людина стверджує цінність цієї поведінки для всього соціуму.

Нерозривними супутниками такої абсолютної свободи є тривога (angoisse), покинутість (délaissement) і відповідальність. Усвідомлення того, що над людиною немає вищого авторитету, трансцендентних орієнтирів чи абсолютних знаків, які б убезпечили її від помилки, викликає екзистенційну тривогу. Намагання втекти від цієї тривоги породжує те, що Сартр називає «недобросовісністю» (mauvaise foi) –

самообман, прагнення прикритися «обставинами», традиціями, наказами керівництва або «непереборними пристрастями», зводячи себе до стану пасивної речі.

Отже, бути вільним за Жан-Полем Сартром означає взяти на себе повний тягар відповідальності за власне життя без права на самовиправдання. Людина ніколи не є завершеною даністю – вона є безперервним проєктом, вільною дією, подоланням власної теперішності. Справжня екзистенційна свобода вимагає щоденної мужності бути творцем самого себе, поєднуючи автономію вибору з усвідомленням своєї відповідальності перед світом.

Літвішко Марія Євгенівна,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ПІЗНАННЯ ЯК ВИД ДУХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ

Ми щодня дізнаємося щось нове, навіть коли спеціально цього не плануємо. Наприклад, під час розмови з іншою людиною можемо змінити свою думку про якусь подію, а після невдачі – зрозуміти, як краще діяти наступного разу. На мою думку, пізнання не обмежується уроками, книжками чи науковими дослідженнями. Це частина нашого життя, яка допомагає не просто накопичувати інформацію, а краще розуміти себе і світ.

Коли говорять про пізнання як духовну діяльність, я розумію це так: людина прагне знайти сенс у тому, що відбувається навколо. Їй важливо не лише знати, що сталося, а й чому це сталося, чи правильно вона вчинила, що для неї є цінним. Такі запитання не завжди мають одну точну відповідь. Проте саме вони змушують нас думати, сумніватися, порівнювати різні погляди та робити власні висновки.

Мені здається, що особливо добре це видно під час навчання. Можна просто вивчити визначення і повторити його на занятті. Але зовсім інша справа – пояснити поняття своїми словами та навести приклад із життя. У другому випадку знання стає справді нашим. Я й сама помічаю, що краще запам’ятовую матеріал, коли розумію, навіщо він потрібен, а не лише намагаюся отримати оцінку.

Пізнання також тісно пов’язане з культурою. Усе, що люди відкривали, обговорювали й створювали протягом багатьох поколінь, не зникає безслідно. Це зберігається в мові, традиціях, літературі, мистецтві, наукових працях. Завдяки цьому ми можемо вчитися на досвіді тих, хто жив задовго до нас. Наприклад, читаючи твори українських письменників, ми дізнаємося не тільки про минуле, а й про те, що хвилювало людей, які цінності вони захищали та які проблеми намагалися вирішити.

Водночас культура не є чимось незмінним. Кожне покоління додає до неї власний досвід. Сьогодні ми маємо швидкий доступ до великої кількості інформації через інтернет. Це зручно, але створює й нову проблему: не все, що ми читаємо, є правдою. Тому, на мою думку, важливо навчитися перевіряти факти, не довіряти першому

випадковому повідомленню та не боятися ставити запитання. Інакше велика кількість інформації не зробить людину більш обізнаною.

Ще одна важлива річ – спілкування. Коли ми чуємо думку, яка відрізняється від нашої, спочатку можемо з нею не погоджуватися. Але якщо спробувати зрозуміти аргументи іншої людини, можна побачити ситуацію з нового боку. Це не означає, що потрібно відмовлятися від власної позиції. Навпаки, розмова допомагає краще її обґрунтувати або чесно визнати, що раніше ми помилялися.

Отже, пізнання – це не просто отримання нових відомостей. Це постійна робота думки, завдяки якій людина розвивається, формує свої переконання і вчиться відповідально ставитися до власних рішень. А культура робить цей процес спільним: ми користуємося знаннями минулих поколінь і водночас залишаємо щось після себе. Саме тому важливо не переставати цікавитися світом і вчитися думати самостійно.

Білий Іван Анатолійович,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ЯК ЗМІНЮЮТЬСЯ КЛАСИЧНІ ФІЛОСОФСЬКІ ПИТАННЯ ОНТОЛОГІЇ ПІД ВПЛИВОМ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Онтологія – розділ філософії, що вивчає буття як таке, його основні форми, структуру та закони. Ще з часів Парменіда та Арістотеля вона ставить питання: що існує, що є сутністю речей і чим є реальність. Сьогодні в інформаційних технологіях слово «онтологія» має й інше, прикладне значення: це формальний опис понять певної галузі та зв'язків між ними, який дозволяє комп'ютеру «розуміти» контекст і робити логічні висновки. Така збіжність термінів невипадкова: розвиток штучного інтелекту (ШІ) повертає філософські питання про буття в центр практичних і суспільних дискусій. Метою цього есе є показати, як класичні питання онтології змінюють свій зміст під впливом цифрових технологій і ШІ.

Перше класичне питання – що таке буття і що існує насправді. Для Платона справжнім буттям були незмінні ідеї, а матеріальні речі – лише їхні відбитки. Арістотель вважав, що буття втілюється в окремих речах, які мають матерію і форму. У цифрову епоху до цього ряду додається нова сфера – віртуальна реальність: електронні документи, цифрові гроші, акаунти, віртуальні світи, моделі, створені ШІ. Вони не є матеріальними у звичайному сенсі, але реально впливають на життя людей: можуть змінити долю фірми, державу, ставлення до людини. Таким чином, ми змушені визнати, що поряд із матеріальним і ідеальним існує інформаційний рівень буття. Сучасні філософи (наприклад, Лучано Флорід) говорять про «інфосферу» – середовище, в якому людина живе поряд із цифровими об'єктами та алгоритмами. Класичне питання про співвідношення матерії та ідеї набуває нового звучання: інформація стає особливою формою реальності, що пов'язує обидва начала.

Друге питання – сутність і субстанція. Класична онтологія шукала те, що залишається незмінним в усіх змінах. Цифрові об'єкти ж легко копіюються й змінюються: фото, текст чи голос можна відтворити або підробити за допомогою ШІ (дипфейки). Виникає проблема автентичності: що є оригіналом, а що копією? Колись філософія розмежовувала «річ» і «її образ», тепер образ може бути настільки схожим на річ, що відрізнити їх без спеціальних засобів неможливо. Це змушує переглядати поняття істини й достовірності та підкреслює потребу в критичному мисленні й «цифровій грамотності». Онтологічні питання стають безпосередньо практичними.

Третє питання стосується свідомості й особистості. Від Декарта з його принципом «мислю, отже існую» філософія пов'язувала буття суб'єкта з мисленням. Сьогодні системи ШІ вміють вести діалог, писати тексти, створювати зображення й розв'язувати складні задачі. Чи означає це, що вони мислять? Відомий аргумент Джона Серля про «китайську кімнату» стверджує, що маніпулювання символами за правилами ще не є розумінням. Прихильники протилежної позиції вважають, що складні функціональні системи можуть мати ознаки мислення. Незалежно від відповіді, сама дискусія змінює онтологію людини: ми змушені чіткіше визначати, що саме робить людину людиною – самосвідомість, переживання, здатність до моральної відповідальності, тілесність, життєвий досвід. Штучний інтелект стає своєрідним «дзеркалом», у якому ми бачимо власну сутність. Тут важливо розрізняти обчислення й розуміння: ШІ чудово виявляє закономірності у великих масивах даних, але людина вкладає в слова смисл, пов'язаний із життям, цінностями й культурою.

Четверте питання – простір і час. Класична онтологія розглядала їх як основні форми буття. Інтернет, миттєвий зв'язок і віртуальні середовища «стискають» відстані: ми можемо спілкуватися з кимось на іншому континенті в реальному часі, а цифрові сліди залишаються назавжди. Мережа пам'ятає більше, ніж людина, що ставить нові питання про минуле, пам'ять і забуття. Водночас під час війни, яку переживає Україна, цифрові технології стають засобом збереження пам'яті, документування подій та самозахисту, але й полем інформаційного протистояння. Отже, онтологічні категорії не зникають, а наповнюються новим змістом.

П'яте питання – свобода й детермінізм. Алгоритми аналізують поведінку людей, передбачають їхні вибори та впливають на них через рекомендації, рекламу, стрічки новин. Це оживляє давню дискусію: чи вільна людина, якщо її дії можна передбачити? Філософія відповідає, що свобода не зникає, але потребує усвідомлення: людина відповідальна за вибір навіть тоді, коли на неї тиснуть зовнішні чинники. Не менш важливою є відповідальність за ШІ: хто несе її за рішення, ухвалені алгоритмом, – розробник, користувач чи власник системи? Етика стає невіддільною від онтології, бо визнання певного об'єкта суб'єктом чи інструментом визначає, які норми щодо нього діють.

Нарешті, зміна прикладного значення терміна «онтологія» теж показова. Формальні онтології у ШІ систематизують знання, виявляють приховані зв'язки й забезпечують повторне використання знань. Вони нагадують спробу Арістотеля класифікувати категорії буття, але нині цю роботу виконує машина за людськими схемами. При цьому вибір категорій і зв'язків робить людина, а отже, у «цифровій карті знань» неминуче відбиваються її світогляд, культура та упередження. Тож ШІ не усуває потребу в філософії, а навпаки – підсилює її: хтось має критично осмислювати основи, на яких будуються такі системи.

Підсумовуючи, можна сказати, що класичні питання онтології – про буття, сутність, свідомість, простір і час, свободу – не втратили актуальності, а набули нових

вимірів. Поряд із матеріальним і ідеальним світом з'явився інформаційний, у якому існують і діють цифрові об'єкти та інтелектуальні системи. Це змушує нас перевизначати поняття реальності, істини, особистості та відповідальності. Філософська рефлексія допомагає майбутнім фахівцям, зокрема в аграрній і технічній сферах, не лише користуватися інноваціями, а й оцінювати їхні наслідки для людини й суспільства. Тому онтологія залишається живою й необхідною галуззю знання, а технології дають їй нові приводи для осмислення вічних питань про буття людини у світі.

Список використаних джерел

1. Воронкова В. Г. Філософія : навч. посібник. – ВД «Професіонал», 2004. – 192 с.

1. Культенко В. П. Філософія : навч. посібник. – К. : Вид-во НУБіП України, 2024. – 162 с.

2. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія : посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К. : Академвидав, 2009. – 592 с.

3. Floridi L. The Fourth Revolution: How the Infosphere is Reshaping Human Reality. – Oxford University Press, 2014.

4. Searle J. R. Minds, Brains, and Programs // Behavioral and Brain Sciences. – 1980. – Vol. 3, No. 3. – P. 417–457.

Міщенко Максим Сергійович,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ЯК У СУЧАСНОМУ СВІТІ ЗМІНЮЄТЬСЯ ПРОБЛЕМА РОЗУМІННЯ В КОНТЕКСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ?

У сучасному світі проблема розуміння набуває нового змісту у зв’язку з активним розвитком штучного інтелекту (ШІ). Традиційно розуміння розглядалося як здатність людини усвідомлювати значення інформації, осмислювати явища, встановлювати зв’язки між подіями, інтерпретувати досвід і формувати власне ставлення до навколишнього світу. Розуміння передбачало не лише отримання знань, а й усвідомлення їхнього змісту, причин, наслідків та ціннісного значення. Поява систем штучного інтелекту змушує філософів, науковців і суспільство по-новому поставити питання: чи може машина справді розуміти інформацію, чи вона лише опрацьовує дані та створює відповіді, які зовні нагадують людське мислення?

Штучний інтелект сьогодні здатний аналізувати великі обсяги інформації, розпізнавати образи, перекладати тексти, підтримувати діалог, створювати наукові й творчі матеріали, знаходити закономірності та пропонувати рішення. Завдяки цьому він демонструє можливості, які раніше вважалися характерними винятково для людського інтелекту. Проте важливо розрізняти оброблення інформації та її свідоме

осмислення. ШІ може сформувати логічно послідовну відповідь, пояснити складне поняття або відтворити аргументацію, але це ще не доводить, що він переживає зміст інформації, усвідомлює її значення чи має власний життєвий досвід. Отже, виникає філософська проблема розмежування функціонального відтворення розуміння та власне людського усвідомлення.

Особливого значення проблема розуміння набуває в освіті. Штучний інтелект може бути ефективним інструментом навчання: пояснювати складні теми, добирати приклади, допомагати аналізувати тексти, створювати завдання та забезпечувати індивідуалізований підхід до навчання. Водночас використання ШІ створює ризик підміни самостійного мислення готовими відповідями. Студент може отримати правильне формулювання, але не зрозуміти його сутності. Тому сучасна освіта має орієнтуватися не лише на здатність знаходити інформацію, а й на вміння критично її оцінювати, перевіряти достовірність, порівнювати різні позиції, аргументувати власну думку та застосовувати знання на практиці.

Ще один важливий аспект – зміна взаємодії людини зі знанням. Раніше людина переважно самостійно шукала інформацію, аналізувала її та формувала висновки. Тепер частину цих операцій можна делегувати штучному інтелекту. Це змінює роль людини: вона дедалі більше виступає не лише споживачем інформації, а й постановником запитань, критичним оцінювачем відповідей та відповідальним користувачем технологій. Відповідно, важливою стає не просто кількість отриманих знань, а здатність визначати, наскільки вони достовірні, доречні та етично прийнятні.

Водночас виникає питання відповідальності за результати використання штучного інтелекту. Якщо система надає неправдиву інформацію, поширює стереотипи або пропонує рішення, що можуть зашкодити людині, хто має відповідати за наслідки? Чи може алгоритм бути морально відповідальним, чи відповідальність завжди залишається за людиною, яка створює, впроваджує або використовує технологію? Ці питання демонструють, що проблема розуміння тісно пов’язана з проблемами свободи, моралі, істини та людської відповідальності.

Отже, у контексті розвитку штучного інтелекту проблема розуміння не зникає, а стає складнішою. Сьогодні недостатньо лише отримати інформацію або сформулювати правильну відповідь – необхідно усвідомити її зміст, перевірити достовірність, оцінити наслідки та зробити самостійний висновок. На мою думку, штучний інтелект може стати потужним помічником людського пізнання, але не повинен підміняти людське мислення, критичність, моральний вибір і відповідальність. Саме здатність людини осмислювати інформацію, надавати їй ціннісного значення та застосовувати її з урахуванням гуманістичних принципів залишається визначальною в сучасному світі.

Завізіон Віталій,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ПРОБЛЕМА ІДЕАЛЬНОГО В ФІЛОСОФІЇ

Проблема ідеального є однією з найважливіших проблем філософії. Вона пов'язана з питаннями про свідомість людини, мислення, духовний світ, ідеї та їхній зв'язок із матеріальною дійсністю.

Щодня людина стикається з тим, що не можна побачити або торкнутися: думками, почуттями, мріями, переконаннями, образами майбутнього. Наприклад, перш ніж побудувати будинок, архітектор створює його проєкт у своїй свідомості. Перед тим як написати книгу, письменник уявляє її зміст. Отже, ідеальне відіграє важливу роль у людській діяльності та перетворенні навколишнього світу.

Мета моєї доповіді – розкрити поняття ідеального, розглянути основні філософські підходи до його розуміння та з'ясувати, яке значення воно має в житті людини й суспільства.

У філософії ідеальне – це особлива форма відображення дійсності у свідомості людини. Воно охоплює думки, поняття, уявлення, образи, цілі, ідеї, почуття та духовні цінності.

Ідеальне не існує як звичайний матеріальний предмет. Наприклад, ми можемо побачити будинок, книгу або автомобіль, але не можемо побачити саму думку про них. Думка існує у свідомості людини, хоча може впливати на матеріальний світ.

Важливо розуміти, що ідеальне не означає просто щось досконале або найкраще. У філософії це поняття має ширше значення. Воно позначає нематеріальний зміст свідомості, за допомогою якого людина пізнає світ і формує ставлення до нього.

Наприклад, справедливість, свобода, добро, краса – це ідеальні поняття. Вони не мають конкретної матеріальної форми, але впливають на поведінку людей, закони, моральні норми та суспільні відносини.

Одним із центральних питань філософії є співвідношення матеріального та ідеального. Матеріальне – це об'єктивна реальність, яка існує незалежно від людської свідомості. До неї належать природа, предмети, явища та фізичні процеси. Ідеальне пов'язане зі свідомістю, мисленням, почуттями та духовним життям людини.

Ці дві категорії тісно пов'язані між собою. З одного боку, свідомість людини формується під впливом матеріального світу. Людина сприймає навколишню дійсність, отримує інформацію, накопичує досвід і формує знання. З іншого боку, ідеальне здатне впливати на матеріальний світ. Людські ідеї, плани та проєкти стають основою практичної діяльності.

Наприклад, ідея створення нового навчального закладу спочатку виникає у свідомості людини. Потім розробляється проєкт, знаходяться ресурси, здійснюється будівництво. У результаті нематеріальна ідея перетворюється на матеріальний об'єкт. Таким чином, ідеальне і матеріальне не можна повністю відокремлювати одне від одного.

Протягом історії філософії існували різні підходи до розуміння ідеального. Платон вважав, що справжня реальність складається не лише з матеріальних речей, а й зі світу ідей. На його думку, матеріальні предмети є недосконалими відображеннями вічних і незмінних ідей. Наприклад, у світі існує багато красивих речей, але всі вони лише наближено відображають саму ідею краси. Ідея краси, за Платоном, є вічною, тоді як конкретні красиві предмети можуть змінюватися або зникати.

Арістотель не погоджувався з тим, що ідеї існують окремо від речей. Він вважав, що форма та сутність предмета пов'язані з самим предметом. Тобто ідеальне не потрібно шукати в окремому світі – воно проявляється у конкретних речах і процесах.

У середньовічній філософії проблема ідеального розглядалася переважно через релігійне світобачення. Ідеальне пов'язували з Богом, духовністю, душею, вічними цінностями та моральними законами.

Рене Декарт приділяв значну увагу мисленню та свідомості. Його відомий вислів «Мислю, отже, існую» підкреслює важливість мислення як основи усвідомлення людиною власного існування.

Іммануїл Кант досліджував можливості людського пізнання. Він вважав, що людина не просто пасивно сприймає навколишній світ, а впорядковує отриманий досвід за допомогою власних форм мислення.

Георг Гегель розглядав ідеальне як важливу основу розвитку світу та суспільства. Він вважав, що розвиток відбувається через рух ідей, суперечності та їх подолання.

У матеріалістичній філософії, зокрема у працях Карла Маркса та Фрідріха Енгельса, наголошувалося, що матеріальний світ є первинним, а свідомість і мислення виникають у процесі розвитку природи та суспільства. Людська свідомість формується завдяки практичній діяльності, праці та спілкуванню.

Отже, філософи по-різному пояснювали природу ідеального, але всі визнавали його важливе значення для розуміння людини та світу.

Ідеальне формується в процесі розвитку людини, її взаємодії з навколишнім світом, навчання, спілкування та практичної діяльності. Основою виникнення ідеального є людська свідомість.

Людина сприймає інформацію за допомогою органів чуття, аналізує її, порівнює факти, робить висновки та формує власні уявлення. Наприклад, дитина спочатку бачить різні предмети, навчається розрізняти їх за формою, кольором і призначенням. Згодом вона формує поняття про ці предмети та може мислити про них навіть тоді, коли вони відсутні перед очима.

Важливу роль у формуванні ідеального відіграють мислення, мова, пам'ять, уява та практична діяльність. Мислення допомагає аналізувати інформацію й робити висновки. Мова є засобом вираження та передавання думок. Пам'ять зберігає знання й досвід, а уява дає можливість створювати нові образи та уявляти майбутнє. Практична діяльність допомагає перетворювати задуми на реальні результати.

Ідеальне має надзвичайно велике значення в житті людини та суспільства, адже саме завдяки йому людина може ставити цілі, планувати майбутнє, створювати нове та оцінювати власні вчинки.

У науці будь-яке відкриття починається з ідеї, припущення або гіпотези. Учений спочатку формулює думку, а потім перевіряє її за допомогою досліджень.

У мистецтві художник спочатку створює задум майбутньої картини у своїй уяві, а потім переносить його на полотно. Композитор спочатку уявляє музичний твір, а згодом записує його нотами.

У суспільстві такі поняття, як свобода, рівність, справедливість і демократія, є ідеальними цінностями. Вони визначають принципи організації суспільства, впливають на закони та поведінку людей.

В освіті вчитель має певне уявлення про те, якими знаннями, навичками та моральними якостями повинні володіти учні. Цей ідеал впливає на вибір методів навчання, виховання та спілкування з дітьми.

У сучасному світі проблема ідеального набуває нового значення у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, штучного інтелекту та цифрового суспільства. Людина щодня створює величезну кількість інформації, обмінюється думками, використовує цифрові образи та віртуальні моделі.

Особливий інтерес викликає питання: чи може штучний інтелект мати свідомість та ідеальне мислення? Сучасні системи штучного інтелекту здатні аналізувати інформацію, створювати тексти, зображення та виконувати складні завдання. Проте питання про наявність у них справжньої свідомості, власних переживань і суб'єктивного досвіду залишається предметом наукових та філософських дискусій.

Це ще раз підтверджує, що проблема ідеального не втратила актуальності. Навпаки, розвиток технологій змушує людство по-новому осмислювати природу свідомості та мислення.

Отже, проблема ідеального посідає важливе місце у філософії, оскільки допомагає зрозуміти природу людської свідомості, мислення та духовного життя. Ідеальне охоплює думки, поняття, образи, цінності, цілі та переконання людини. Воно не має звичайної матеріальної форми, але тісно пов'язане з матеріальним світом і здатне впливати на його перетворення.

Різні філософи по-різному пояснювали природу ідеального: одні вважали його першоосновою світу, інші пов'язували зі свідомістю людини та її практичною діяльністю.

На мою думку, найважливіше значення ідеального полягає в тому, що саме завдяки думкам, мріям, знанням і переконанням людина може не лише пізнавати навколишній світ, а й змінювати його. Людина спочатку створює світ у своїй свідомості, а потім намагається втілити його у реальність. Саме в цьому полягає велика роль ідеального в житті кожного з нас.

Гусар Олена Володимирівна*;*
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ЛЮДИНА, ЯКОЇ ЩЕ НЕМАЄ, ВЖЕ ЗМІНЮЄ МОЇ РІШЕННЯ

Я не знаю її імені. Не знаю, якого кольору будуть її очі, що вона любитиме, якою мовою думатиме і ким захоче стати. Можливо, вона народиться 8 березня 2125 року. Можливо, буде схожа на мого сина. А може, на мене – настільки, що хтось із рідних дістане стару фотографію і скаже: «Дивись, у тебе її очі».

Я ніколи її не побачу. Вона ніколи не побачить мене. Можливо, це буде моя праправнучка. І все-таки я вже сьогодні думаю про те, чи буде в неї вода. Дивна річ: людина, якої ще немає, уже здатна змінювати рішення людини, яка живе зараз.

Раніше слово «майбутнє» було для мене досить абстрактним. Щось потім. Не сьогодні. Не зараз. Але після народження сина воно отримало обличчя. Майбутнє для мене – це мій син.

Я відкладаю для нього гроші, думаю, де він навчатиметься. Інколи хочеться заздалегідь вибрати гурток чи заняття, а потім сама себе зупиняю: це ж не твоє життя. Він виросте і вибере сам.

У цьому є материнський парадокс: я відповідаю за майбутнє дитини, але не маю права привласнити його собі. Хочу дати освіту, але не вибрати професію; познайомити з культурою і вірою, але залишити право на власні переконання. Показати дороги – і в певний момент відійти від перехрестя.

Навіть моє навчання у тридцять вісім років частково почалося через нього: я захотіла бути академічно підкованішою, щоб колись допомогти йому з навчанням. Виходить, маленька людина вже змінила траєкторію мого дорослого життя.

Але як далеко простягається наша відповідальність? До дітей? Онуків? Правнуків? А далі? Чи маю я щось зробити для людини, яка народиться через сто років і навіть не знатиме мого імені?

Моя перша, не дуже героїчна відповідь така: якщо сьогодні доведеться вибирати між благом моєї родини і благом невідомих людей у далекому майбутньому, я, найімовірніше, виберу родину. Я не хочу прикидатися морально досконалою заради красивого есе. Але тут же ловлю себе на суперечності: ті «невідомі» можуть виявитися моїми онуками, їхніми дітьми, тією самою дівчинкою 2125 року. І сто років раптом перестають бути такою великою відстанню.

Ми отримали світ від людей, яких уже немає. Хтось садив дерева, копав криниці, писав книжки, зберігав мову. Хтось залишив нам прекрасне, а хтось – проблеми. Ми робимо те саме.

Та людина часто поводиться так, ніби Земля закінчується разом із нею. Ми воюємо, випалюємо землю, забруднюємо воду, а потім говоримо про «майбутні покоління», ніби це теоретична категорія. Але майбутні покоління – це не термін. Це чиїсь діти.

Я хочу, щоб через сто років українські лани залишалися не образом зі старих книжок, а справжнім краєвидом за вікном. Щоб дитині майбутнього не довелося пояснювати, що колись тут була родюча земля, текли чисті річки й росли ліси. Мені страшно уявити, що ми залишимо їй замість землі – купи каміння, замість чистої води – розповідь про те, що колись її можна було пити, замість лісів – фотографії. Бо найстрашніша спадщина – та, про яку нащадкам доведеться говорити: «Колись це було».

Можливо, саме тут проходить межа між володінням світом і відповідальністю за нього. Ми звикли говорити: «це наша земля». А якщо чесніше – вона не зовсім наша. Ми просто живемо на ній певний час. І потім передаємо далі.

Так само я думаю про українську мову. Хочу, щоб мої онуки її знали, але не стану насідати: це буде їхній вибір. Синові хочу передати її не як обов’язок, а як можливість – щоб він мав що передати своїм дітям, якщо захоче.

Бо майбутній вибір можливий тільки тоді, коли ми не знищили сам предмет вибору сьогодні. Не можна залишити людині свободу обирати ліс, якщо ми вирубали

останній ліс. Не можна залишити вибір пити чисту воду, якщо ми її отруїли. Не можна передати мову, якої вже ніхто не пам'ятає.

Тому відповідальність перед майбутнім для мене – це не право вирішувати за тих, хто житиме після нас. Навпаки. Це обов'язок залишити їм достатньо світу, щоб вони ще мали з чого вибирати.

Якби моя уявна дівчинка з 2125 року могла на хвилину опинитися поруч і щось попросити у нашого покоління, думаю, вона не попросила б новішого телефона чи швидших машин. Мені здається, вона попросила б про мир. Не тільки в Україні. Про мир у світі. Можливо, сказала б: «Будь ласка, перестаньте залишати нам у спадок свої війни».

І я не знаю, що відповіла б їй. Людство навчилося передавати дітям будинки, книжки, традиції, борги, кордони – і, на жаль, конфлікти. Можливо, найбільшим нашим спадком було б навчитися не передавати далі хоча б частину того, що руйнує людину.

Я не можу врятувати планету сама чи гарантувати мир у 2125 році. Але можу не забирати в майбутнього більше, ніж мені потрібно сьогодні; виховувати дитину не як свою копію; передати їй цінне й залишити право вирішити, що з цим робити. Можу посадити дерево.

Про дерево я думаю давно. Я не хочу після смерті лежати в землі. Хотіла б, щоб мене кремували, урну поховали, а над нею посадили дерево. Не пам'ятник. Не холодний камінь із датами. Дерево.

Нехай воно росте величезним. Через багато років мої онуки чи правнуки, можливо, знатимуть про мене тільки ім'я, але зможуть обійняти стовбур. Мені подобається ця думка: людини вже немає, а щось після неї продовжує рости.

І, можливо, одного дня біля цього дерева стоятиме та сама дівчинка, якої сьогодні ще немає. Вона не знатиме, що колись, у 2026 році, я сиділа і писала есе про неї. А мені вже зараз не байдуже, чи буде їй що обійняти.

Мабуть, у цьому і полягає найдивніша властивість майбутнього. Його ще немає. А відповідальність за нього – вже є.

Олешко Михайло Анатолійович,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

КОРОНАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОГО СЛОВА: СИЛА ДУМКИ, ЩО ЗМІНЮЄ СВІТ

Слово здається звичним і буденним: ми вимовляємо його щодня, пишемо повідомлення, сперечаємося, пояснюємо, переконуємо. Та чи часто замислюємося, яку силу воно має? Одне слово здатне підтримати людину в найважчу хвилину, інше – посіяти сумнів, а необережно сказане – залишити рану на роки. Саме тому філософське

слово не можна виміряти лише кількістю звуків або літер. Його справжня вага визначається думкою, відповідальністю та правдою, які за ним стоять.

На мою думку, коронація філософського слова – це не нагородження красивої фрази й не возвеличення складних понять. Це визнання слова, яке змушує людину зупинитися, подивитися на світ уважніше й поставити собі непрості запитання: ким я є, у чому сенс моїх учинків, що таке свобода, справедливість і гідність? Таке слово не нав'язує готових відповідей. Воно відкриває простір для самостійного мислення.

Філософія починається там, де людина перестає сприймати все як очевидне. Вона вчить не лише запитувати, а й сумніватися, перевіряти власні переконання, чути іншу позицію. У світі, де інформація поширюється миттєво, ця здатність особливо важлива. Ми щодня стикаємося з великою кількістю повідомлень, оцінок і гучних заяв. Проте швидкість інформації не дорівнює її істинності. Філософське мислення допомагає відрізняти факт від припущення, аргумент – від маніпуляції, переконання – від упередження.

Справжнє слово має не тільки інтелектуальну, а й моральну силу. Говорити – означає брати на себе відповідальність за сказане. Легко використати слово, щоб принизити, образити або виправдати байдужість. Значно важче – сказати правду так, щоб не втратити поваги до людини; визнати власну помилку; підтримати того, хто залишився сам. Мені здається, саме в цьому виявляється шляхетність слова: воно не принижує, а допомагає людині ставати кращою.

Для українців питання слова має особливу глибину. Українська мова зберігає пам'ять поколінь, передає культурний досвід і засвідчує нашу самобутність. У різні історичні періоди її намагалися обмежити, витіснити з освіти та суспільного життя. Але слово продовжувало жити в родині, книжці, пісні, у щоденному спілкуванні. Сьогодні, коли Україна захищає свою свободу, українське слово є не лише засобом комунікації, а й простором єдності, пам'яті та відповідальності. Водночас його сила виявляється не в гучних гаслах, а в чесному діалозі, взаємній повазі та здатності чути одне одного. [1; 2]

Особливе значення філософське слово має для освіти. Майбутній фахівець повинен володіти не тільки професійними знаннями й практичними навичками, а й умінням мислити, пояснювати, переконувати та приймати відповідальні рішення. У професійній освіті важливо навчити людину не механічно виконувати завдання, а розуміти їхню мету, бачити наслідки власної праці та поважати тих, для кого вона працює. Викладач, який ставить змістовні запитання й заохочує до роздумів, допомагає студентові відкрити власний голос. А студент, який не боїться запитувати, поступово перетворюється з пасивного слухача на свідомого учасника навчання. [3]

Я переконаний, що коронація філософського слова відбувається не лише на сторінках книжок чи під час наукових дискусій. Вона відбувається щодня – коли людина обирає чесність замість вигоди, діалог замість ворожнечі, відповідальність замість байдужості. Іноді наймудрішим словом є вчасне «дякую», щире «вибач» або просте «я допоможу». У таких висловах немає складної термінології, але є те, без чого філософія втрачає сенс, – людяність.

Отже, філософське слово заслуговує на корону не через свою пишність, а через здатність пробуджувати думку, берегти гідність і спонукати до дії. Його влада не примушує, а переконує; не розділяє, а допомагає зрозуміти; не замінює вчинок, а надає йому сенсу. Світ змінюється не від самих лише слів, а від людей, які спершу осмислюють їх, а потім підтверджують власними справами. Тому найвища корона філософського слова – це довіра, яку воно здобуває, і добро, до якого воно надихає.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 09.11.2026).
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квітня 2019 р. № 2704-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19 (дата звернення: 09.11.2026).
3. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19 (дата звернення: 09.11.2026).

Міщенко Максим Сергійович,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ЯКИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ - ФЕМІННИЙ ЧИ МАСКУЛІННИЙ?

На мою думку, образ України не можна однозначно визначити лише як фемінний або маскулінний, адже він поєднує в собі риси обох символічних начал. Проте мені ближчий маскулінний образ України, оскільки сьогодні наша держава асоціюється насамперед із силою, мужністю, незламністю та здатністю захищати власну свободу й незалежність. Україна постає перед світом як країна, яка, попри численні випробування, не відступає від своїх цінностей і продовжує боротьбу за право самостійно визначати своє майбутнє.

Маскулінний образ України я пов’язую не лише з військовою силою, а й із рішучістю, відповідальністю, витримкою та готовністю діяти заради спільного блага. Це образ воїна-захисника, який оберігає свою землю, родину, культуру та національну ідентичність. Особливо виразно ці характеристики проявилися під час повномасштабної війни, коли українські військові, добровольці, рятувальники та звичайні громадяни продемонстрували силу духу й готовність протистояти агресії.

Водночас я не вважаю, що фемінний образ є менш важливим. Україна-Мати, Берегиня, образ рідної землі символізують життя, турботу, родинні цінності, збереження традицій і культурної спадщини. Саме ці риси формують емоційний зв’язок людини з Батьківщиною, нагадують, заради чого варто боротися і що необхідно захищати. Тому, на мою думку, сила України полягає в гармонійному поєднанні обох образів: вона водночас є матір’ю, яка дає життя і зберігає, та воїном, який здатний захистити себе. Однак саме маскулінний образ сьогодні найбільше відображає моє сприйняття України – сильної, мужньої, незалежної та незламної держави.

Манерна Аріна Олександрівна,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ: Л. ВІТГЕНШТЕЙН І Б. РАССЕЛ

Тема лінгвістичний аналіз у неопозитивізмі має двох головних героїв: Бертран Рассел і Людвіг Вітгенштейн. Спершу про те, що це взагалі таке. На початку XX століття частина філософів вирішила, що багато вічних суперечок виникають не тому, що світ надто складний, а тому, що люди плутаються в словах. Наприклад, що таке «буття» чи «ніщо»? Тому замість будувати величезні системи, як Гегель, треба спершу розібратися з мовою: що ми маємо на увазі, коли щось кажемо. Такий підхід назвали лінгвістичним аналізом, а сам цей поворот у філософії «лінгвістичним поворотом».

Почнемо з Рассела. Бертран Рассел був англійським філософом, математиком і логіком. Разом із Уайтгедом він написав велику працю «Основи математики», де намагався показати, що математику можна вивести з логіки. Рассел вважав, що мова часто вводить в оману: речення виглядає простим, а насправді за ним ховається складніша будова. Його улюблений приклад: «Нинішній король Франції лисий». Але ж короля у Франції немає, то про кого це? Рассел показав, що це речення можна розкласти на кілька тверджень, і одне з них, що такий король існує, хибне. Отже, все речення хибне, а не просто дивне. Тобто якщо розкласти речення на прості частини, багато плутанини зникає. Його підхід називають логічним атомізмом: світ складається з простих фактів, а мова з простих речень, які їх описують. До речі, у 1950 році Рассел отримав Нобелівську премію, але з літератури, а не з філософії.

Тепер Вітгенштейн. Людвіг Вітгенштейн народився у Відні в дуже багатій родині. Спочатку він вивчав інженерну справу й захоплювався авіацією, а потім зацікавився логікою і приїхав у Кембридж до Рассела. Рассел швидко зрозумів, що має справу з надзвичайним талантом. Під час Першої світової війни Вітгенштейн пішов на фронт, наприкінці війни потрапив в італійський полон і саме тоді закінчив свою першу книгу «Логікофілософський трактат». Її видали в 1921 році. Книга дуже коротка, написана нумерованими тезами, а передмову до неї написав Рассел.

Про що «Трактат»? По-перше, Вітгенштейн вважав, що світ складається не з речей, а з фактів. Не «чашка» і «стіл» окремо, а факт «чашка стоїть на столі». По-друге, мова працює як картина. Речення ніби малює факт: якщо воно збігається з тим, як є насправді, воно істинне, а якщо ні, то хибне. Тому осмисленими є ті речення, які можна порівняти з дійсністю й перевірити. По-третє, є речі, про які можна говорити, і речі, які можна лише показати. Говорити можна про факти, і цим займається наука.

А ось про етику, красу, Бога й сенс життя мовою нічого путнього не скажеш, їх можна тільки показати тим, як людина живе. Тому філософські твердження на ці теми Вітгенштейн вважав не хибними, а безглуздими. Наприкінці книги він написав, що про

те, про що не можна говорити, треба мовчати. А ще порівняв свою книгу з драбиною: піднявся нею вгору, а потім її можна відкинути. Звідси висновок: філософія це не набір теорій, а діяльність, яка прояснює думки й очищає мову від плутанини.

Ідеї «Трактату» дуже сподобалися групі філософів у Відні, яку називають Віденським гуртком (Шлік, Карнап та інші). Саме з нього виріс логічний позитивізм. Вони взяли звідти думку, що осмислене лише те, що можна перевірити досвідом. Але сам Вітгенштейн позитивістом не був: для нього найважливіше якраз лежало поза тим, що можна сказати.

Далі історія стає цікавою. Вітгенштейн вирішив, що всі філософські проблеми розв'язав, і кинув філософію. Він віддав свою частку спадку родині й кілька років працював учителем у початковій школі в австрійських селах. Потім у 1929 році повернувся в Кембридж, став там професором і почав критикувати власну першу книгу.

Його друга головна праця, «Філософські дослідження», вийшла вже після смерті, у 1953 році. Що змінилося в його поглядах? Перше: значення слова це його вживання. Не треба шукати, що слово «позначає» саме по собі, треба дивитися, як ним користуються люди в житті. Друге: мова це набір «мовних ігор». Ми користуємося нею по-різному: наказуємо, запитуємо, жартуємо, дякуємо, молимося, і в кожному випадку діють свої правила. Це не одна картина, як у «Трактаті», а багато різних ситуацій. Третє: «сімейна подібність». Спробуй знайти щось спільне в усіх іграх: футбол, шахи, пасьянс, гра дитини з м'ячем. Однієї спільної ознаки немає, але вони схожі між собою, як члени однієї родини. Так само і зі словами та поняттями: чіткого визначення часто немає. Четверте: правила мови створюють люди разом, тож приватної мови, зрозумілої тільки одній людині, не буває. І нарешті, філософію пізній Вітгенштейн порівнював із лікуванням: вона має показати мусі, як вилетіти з пляшки, у яку вона сама залетіла. Тепер про життя, смерть і свободу, як радить методичка.

Про смерть Вітгенштейн писав, що вона не подія в житті, бо ми її не переживаємо: поки ми живі, смерті немає, а коли вона настає, нас уже немає. Тому, на його думку, не варто лякатися того, чого ми не можемо пережити, а краще жити в теперішньому. Про життя: його сенс лежить поза світом фактів, тому його неможливо вирішити теорією, його можна лише прожити.

Про свободу Вітгенштейн напряму багато не писав, але з його ідей можна зробити висновок. Ми вільні говорити й думати, але робимо це в межах мови, правил і форм життя, які створили люди. Мова дає нам свободу висловитися, але й обмежує, бо світ кожного з нас, за його словами, закінчується там, де закінчується наша мова.

Кіян Сергій Анатолійович,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ЯКОЮ Я БАЧУ УКРАЇНСЬКУ ФІЛОСОФІЮ?

Для мене українська філософія – це думка, яка завжди народжувалася не в затишних університетських кабінетах, а на перехресті історичних бур, тому вона вчить не просто «як влаштований світ», а «як залишатися людиною, коли світ руйнується».

Якщо відкинути складні академічні терміни, її суть можна описати через три життєві принципи та конкретні приклади.

Розум слухає серце, а не навпаки. На відміну від європейської традиції, де головним є холодний інтелект (як-от Декартове «Я мислю, отже, я існую»), українська думка спирається на внутрішнє відчуття правди. Якщо логіка каже, що здатися вигідніше, але серце відчуває, що це зрада себе – українець обирає друге.

Приклад із минулого: Григорій Сковорода. Він мав блискучу освіту, знав купу мов і міг би зробити кар'єру при дворі чи в церкві. Але він обрав життя мандрівного філософа з торбиною за плечима. Його ідея «сродної праці» – це простий життєвий рецепт: займайся тим, до чого лежить душа, і ти будеш щасливим, навіть без багатства і статусу.

Приклад із сучасності: Волонтерський рух та самоорганізація українців у перші дні вторгнення. Раціональний розрахунок кричав про нерівність сил, але внутрішній моральний компас змусив мільйони людей діяти всупереч холодній логіці.

Філософія, зашита у вірші та пісні. В Україні так склалося історично, що нам століттями забороняли мати власні університети та наукові школи. Тому роль філософів взяли на себе поети, письменники та митці. Наші трактати написані у формі поем і драм.

Приклад: Леся Українка та її «Лісова пісня» чи «Кассандра». Це не просто красиві казки чи античні сюжети. Це глибокі роздуми про те, що таке істина, чи можна змінити долю, і як не зрадити себе під тиском буденності. Коли Мавка каже: «Я в серці маю те, що не вмирає» – це концентрована українська філософія в одному рядку.

Приклад: Василь Стус. Його вірші та листи з таборів – це чистий екзистенціалізм (філософія існування на межі), не гірший за праці француза Альбера Камю. Тільки Камю писав про абсурд життя у паризьких кав'ярнях, а Стус проживав цей абсурд у радянському карцері, зберігаючи внутрішню свободу.

Свобода як повітря, без якого задихаєшся. Для української думки свобода – це не просто юридичне право, записане в законах. Це базова умова існування. Українська філософія завжди бунтувала проти будь-яких «ідеальних систем», якщо вони вимагають перетворити людину на гвинтик.

Приклад із сучасності: Мирослав Попович або сучасні мислителі, як-от Володимир Єрмоленко. Вони багато говорять про «філософію на межі». Коли сьогодні українські інтелектуали (і багато хто з них – прямо з окопів, як-от філософ і військовий

Артем Чапай чи Павло Казарін) пишуть есеї про війну, вони пояснюють світові, що мир без свободи та справедливості – це не мир, а просто тиша на цвинтарі.

Павловський Артур Олександрович,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ЯК У СУЧАСНОМУ СВІТІ ЗМІНЮЄТЬСЯ ПРОБЛЕМА РОЗУМІННЯ В КОНТЕКСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ?

Ще кілька десятиліть тому питання «що означає розуміти?» належало виключно до царини філософії, герменевтики та когнітивної психології. Вважалося, що розуміння – це глибоко інтимний людський акт, нерозривно пов'язаний із життєвим досвідом, інтуїцією, емоційним переживанням та усвідомленням власного буття. Проте стрімкий розвиток штучного інтелекту та комп'ютерних онтологій кардинально змінив цю ситуацію. Сьогодні ми дедалі частіше взаємодіємо із системами, які здатні вести змістовний діалог, перекладати складні тексти, робити логічні висновки й навіть створювати наукові чи художні проєкти. Це змушує філософію по-новому поставити класичне питання: чи справді машина «розуміє» світ, чи вона лише бездоганно імітує розуміння?

У традиційній філософській думці розуміння завжди протиставлялося простому знанню або механічному оперуванню символами. Людина розуміє слово чи явище тоді, коли вписує його у власний смисловий горизонт, відчуває контекст, приховані підтексти й ціннісні орієнтири. Натомість перші покоління комп'ютерних програм працювали виключно на рівні синтаксису – вони обробляли нулі та одиниці за жорсткими алгоритмами, не маючи жодного уявлення про зміст даних. З появою формальних онтологій у комп'ютерних науках відбувся якісний зсув: розробники почали моделювати структуру знань про світ через системи понять, класів і логічних зв'язків між ними. Завдяки цьому штучний інтелект навчився розпізнавати контекст слів, будувати семантичні мережі та здійснювати автоматичний логічний вивід.

Проте саме тут виникає головний філософський парадокс сучасності, який ще в 1980-х роках влучно окреслив філософ Джон Серль у своєму відомому уявному експерименті «Китайська кімната». Навіть якщо система має ідеальну інструкцію (або надпотужну нейромережу й детальну онтологію), яка дозволяє їй безпомилково відповідати на запитання будь-якою мовою, чи означає це наявність свідомого розуміння? Сучасні великі мовні моделі оперують статистичними закономірностями та багатовимірними векторними просторами смислів. Вони вражають здатністю виявляти приховані зв'язки у величезних масивах інформації, однак за цими обчисленнями не стоїть суб'єктивний досвід – машина не знає, що таке біль, радість, відповідальність чи моральний вибір.

Водночас проблема розуміння змінюється не лише з боку технологій, а й з боку самої людини. По-перше, ми стикаємося з проблемою «чорної скриньки»: сучасні алгоритми глибокого навчання стають настільки складними, що людина перестає розуміти, яким саме шляхом штучний інтелект дійшов певного висновку. Виникає парадоксальна ситуація, коли людство створює інструменти, логіка яких виходить за межі безпосереднього людського осягнення. По-друге, змінюється сама культура пізнання: у світі, перенасиченому інформацією, людина дедалі частіше делегує машині первинну систематизацію знань та пошук сенсів, ризикуючи втратити навичку власного критичного осмислення.

Особливої гостроти ця тема набуває у сфері освіти та міжособистісної комунікації. Навчання неможливо звести до простої передачі структурованих даних від одного носія до іншого – воно ґрунтується на живому діалозі, співпереживанні та спільному відкритті істини. Штучний інтелект може стати блискучим асистентом, який допомагає впорядкувати хаотичні факти у стрункy систему, але справжнє розуміння народжується лише там, де є суб'єкт, здатний поставити запитання «навіщо?» і взяти на себе відповідальність за відповідь.

Отже, в епоху штучного інтелекту проблема розуміння трансформується з суто теоретичного питання про природу людського мислення на практичний виклик розмежування машинного опрацювання смислів і живого людського осягнення буття. Комп'ютерні онтології та алгоритми ШІ довели, що інтелектуальні операції можна успішно формалізувати й масштабувати. Проте водночас вони ще виразніше підкреслили унікальність людського розуму: машина здатна оперувати моделями світу, але тільки людина наділяє цей світ справжнім сенсом і цінністю.

Список використаної літератури

1. Воронкова В. Г. Філософія : навч. посібник. Київ : ВД «Професіонал», 2004. С. 71–80.

2. Культенко В. П. Філософія : навч. посібник. Київ : Вид-во НУБіП України, 2024. 162 с.

3. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія : посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2009. 592 с.

Матеуш Даніїл Сергійович,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ПРОБЛЕМА ДІАЛОГУ ЛЮДИНИ І КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ

Сьогодні важко уявити навчання або повсякденне життя без комп'ютерів. Ще кілька років тому, коли потрібно було знайти відповідь на якесь питання, ми відкривали пошукову систему, переглядали різні сайти й порівнювали інформацію. Тепер достатньо написати запит штучному інтелекту, і вже за кілька секунд можна отримати

готову відповідь. Здавалося б, це дуже зручно. Але мене дедалі частіше цікавить інше питання: чи справді ми спілкуємося з комп'ютером, чи просто отримуємо текст, який він сформував у відповідь на нашу команду?

Я використовую штучний інтелект переважно для навчання та пошуку інформації. Наприклад, якщо під час вивчення нової теми мені трапляється складне поняття, я можу попросити пояснити його простішими словами або навести приклад. У цьому ШІ справді буває корисним. Проте я не вважаю його розумнішим за людину чи принципово кращим за пошукові системи, які існували раніше. Це ще один інструмент, який допомагає швидше працювати з інформацією. І його зручність зовсім не означає, що всі відповіді правильні.

На мою думку, справжній діалог – це не лише обмін словами. Коли двоє людей розмовляють, кожен із них має свій досвід, емоції, ставлення до подій. Людина може зрозуміти не тільки те, що сказано, а й чому співрозмовник говорить саме так. Комп'ютерна система опрацьовує введені слова і формує відповідь за певними алгоритмами. Вона може дуже вдало підтримувати розмову, але це ще не доводить, що вона переживає або розуміє сказане так, як це робимо ми. Саме тому я не назвав би таку взаємодію повноцінним людським діалогом.

У філософії питання свідомості пов'язане не тільки зі здатністю отримувати інформацію, а й із людським досвідом, осмисленням світу, ставленням до себе та інших. У рекомендованому посібнику Є. Причепія, А. Чернія та Л. Чекаль розглядається свідомість як особлива форма людського відношення до дійсності. Для мене це важливий момент: комп'ютер може опрацьовувати величезні обсяги інформації, але наявність інформації сама по собі ще не тотожна свідомості. Ми можемо побачити готову відповідь на екрані, однак не знаємо, чи існує за нею якесь внутрішнє переживання. Я особисто сумніваюся, що такі системи здатні до людського мислення та відчуттів, хоча й розумію, що майбутній розвиток технологій важко передбачити напевно.

Мене особливо насторожує те, наскільки переконливо штучний інтелект може помилятися. Він здатен написати довгу, грамотно побудовану відповідь, яка виглядає цілком логічною, але містить неточності або навіть вигадані факти. Через це я вважаю неправильним сліпо довіряти його словам. Якщо інформація важлива, її потрібно перевірити за підручником, першоджерелом або кількома незалежними джерелами. Швидкість отримання відповіді ніяк не гарантує її істинності.

У філософському підході до пізнання важливим є критичне ставлення до власних знань. Це пов'язано і з тим, про що йдеться у посібнику В. Воронкової: свідомість не просто пасивно відображає світ, а бере участь у його осмисленні. Я розумію цю думку так: людина повинна не тільки отримати інформацію, а й поставити її під сумнів, порівняти з тим, що вже знає, і зробити власні висновки. Якщо перекласти всі ці кроки на комп'ютерну систему, то навіщо тоді взагалі вчитися мислити самому?

Найбільше мене непокоїть сучасна тенденція, коли люди дедалі частіше не хочуть навіть трохи подумати перед тим, як звернутися до ШІ. Я бачу небезпеку в ситуаціях, коли готову відповідь просто копіюють і видають за власну думку, навіть не намагаючись розібратися в її змісті. Особливо це стосується навчання. Студент може здати правильно оформлену роботу, але не зуміти пояснити жодного її висновку. Формально завдання виконане, проте чи відбулося навчання? На мою думку, ні. Саме це змушує мене замислитися, чи в правильному напрямку ми рухаємося.

Я не виступаю за повну відмову від штучного інтелекту. Навпаки, вважаю, що ним можна і потрібно користуватися як допоміжним засобом. Він корисний, коли треба

швидко знайти початкову інформацію, розібрати незрозумілу тему або порівняти різні пояснення. Але коли йдеться про особисту позицію, оцінку фактів чи відповідальне рішення, останнє слово має залишатися за людиною. Якщо я сам використав неправильну пораду комп'ютера, то відповідальність за власні дії передусім лежить на мені. Посилання на те, що «так сказав ШІ», не може бути виправданням.

Із цієї причини мені здається, що питання діалогу людини й комп'ютерних систем насправді є питанням про межі технологій та людської самостійності. Чим легше машина відповідає на наші запити, тим важливіше не втратити звичку формулювати свої запитання, сумніватися, перевіряти та думати. Я сподіваюся, що в майбутньому комп'ютери стануть ще кращими помічниками, а не заміною людській думці.

Отже, я вважаю, що комп'ютерні системи можуть бути дуже корисними, але їхні відповіді не варто плутати з людським розумінням. Для мене важливим залишається не те, наскільки швидко технологія видасть готовий текст, а те, чи допоможе вона людині самостійно розібратися в питанні. Справжня цінність знань, на мою думку, полягає у здатності їх осмислити й застосувати. І якщо через надмірну зручність нових технологій ми поступово відучимося думати, то це буде зовсім не той прогрес, на який хотілося б сподіватися.

Список використаної літератури

1. Воронкова В. Г. Філософія: навчальний посібник. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 192 с. (с. 81–105).

2. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2009. 592 с. (с. 331–350).

Кешеля Мар'яна Василівна,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ЯКИМ ВИ БАЧИТЕ ІДЕАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО? ЧИ МОЖЛИВО ЙОГО ДОСЯГНУТИ? ЯК?

Питання про ідеальне суспільство супроводжує людство впродовж усієї його історії – від античної «Держави» Платона та «Утопії» Томаса Мора до сучасних філософських і соціальних концепцій. Потреба уявляти досконалий суспільний устрій виникає не з порожньої мрійливості, а з глибокого усвідомлення недосконалості навколишньої реальності: соціальної несправедливості, війн, бідності, відчуження та обмеження прав людини. Проте чи здатне людство побудувати ідеальний соціум на практиці, і яким він узагалі має бути, щоб не перетворитися на чергову тоталітарну пастку?

На мій погляд, ідеальне суспільство – це не суспільство повної одноманітності чи примусової «загальної рівності», де кожному приписано, як думати і жити. Навпаки, це відкрите, гуманістичне суспільство, у центрі якого стоїть людська гідність, свобода

та верховенство права. У такому суспільстві закони є однаковими для всіх, інститути влади підзвітні громадянам, а рівність розуміється насамперед як рівність можливостей для самореалізації кожної особистості. Важливими ознаками такого устрою є висока культура діалогу та поваги до інакшості, якісна й доступна освіта, екологічна відповідальність перед майбутніми поколіннями та розвинена солідарність, за якої сильні підтримують слабших не з примусу, а з морального переконання.

Водночас історія XX століття дала людству суворий урок: спроби побудувати «ідеальний рай на землі» революційним, насильницьким шляхом неминуче обертаються антиутопіями та диктатурами. Коли ідеал проголошується остаточним і непомильним, будь-яка людина, що не вписується в його схему, оголошується ворогом. Тому в абсолютному, завершеному вигляді ідеальне суспільство є недосяжним – як лінія горизонту, до якої ми йдемо, але яка віддаляється з кожним кроком. Проте це зовсім не означає, що прагнути до нього марно: ідеал виконує роль морального компаса, який задає напрямок руху та дозволяє оцінювати реальні суспільні зміни.

Шлях до наближення суспільства до цього ідеалу лежить не через утопічні гасла, а через щоденну, системну працю у двох взаємопов'язаних площинах – інституційній та особистісній. По-перше, це розбудова сильних демократичних інститутів, незалежного правосуддя, прозорих правил гри та громадянського контролю над владою. По-друге, і це не менш важливо, – формування зрілої, критично мислячої та відповідальної особистості. Адже жодні найдосконаліші закони не працюватимуть у суспільстві, де панують байдужість, правовий нігілізм і небажання брати відповідальність за спільне благо.

Отже, ідеальне суспільство – це не статична точка призначення, а безперервний процес морального, правового та культурного вдосконалення. Досягнути абсолютного ідеалу неможливо, проте цілком реально щодня наближатися до нього – через повагу до гідності іншої людини, захист свободи, чесну працю та свідому громадянську участь кожного з нас.

Сторчеус Ганна Іванівна,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

ЛЮДИНА ЯК ЄДНІСТЬ БІОЛОГІЧНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО

Людина є однією з найцікавіших і найскладніших тем у філософії. Протягом багатьох століть мислителі намагалися зрозуміти, звідки походить людина, у чому полягає її сутність, чим вона відрізняється від інших живих істот і яке місце займає у світі. На мою думку, людину не можна розглядати лише як біологічну істоту. Вона має не тільки фізичне тіло, а й почуття, думки, власні переконання, потреби та здатність взаємодіяти із суспільством. Саме поєднання біологічного, психологічного і соціального начал робить кожну людину особливою.

Походження людини та антропогенез. Антропогенез – це процес походження та історичного розвитку людини. Існує декілька основних поглядів на походження людини. Серед них можна виділити релігійний, еволюційний та трудову концепцію. Згідно з релігійним поглядом, людина була створена Богом і має особливе духовне призначення. Еволюційна теорія пов'язана з ім'ям Чарльза Дарвіна. Вона пояснює походження людини через тривалий процес біологічного розвитку, природний добір і зміни живих організмів. Людина і сучасні людиноподібні мавпи мають спільних предків. Також важливе значення має трудова теорія походження людини. Її прихильники вважали, що праця, виготовлення знарядь, спільна діяльність і розвиток спілкування відіграли важливу роль у становленні людини. Отже, походження людини є складним процесом, у якому важливу роль відіграли як біологічні зміни, так і розвиток суспільного життя.

Біологічне начало людини. Біологічне начало пов'язане з природою людини та її організмом. Людина, як і всі живі істоти, має певні природні потреби. Це потреба в їжі, воді, сні, відпочинку, безпеці та збереженні здоров'я. До біологічних особливостей людини належать: будова тіла та робота органів, спадковість, фізичний розвиток, природні потреби, особливості нервової системи, здатність пристосовуватися до навколишнього середовища. Біологічні особливості мають велике значення для життя людини. Наприклад, без достатнього сну, харчування та відпочинку людина не може повноцінно працювати, навчатися і розвиватися. Але тільки біологічними особливостями неможливо пояснити всю сутність людини. Для її розвитку також важливі мислення, емоції, виховання та спілкування.

Психологічне начало людини. Психологічне начало охоплює внутрішній світ людини, її думки, почуття, емоції, характер і поведінку. Кожна людина має власний характер, по-різному реагує на життєві ситуації, переживає радість, сум, страх, образу чи любов. До психологічних особливостей належать: мислення, пам'ять, увага, уява, емоції та почуття, характер, темперамент, воля.

Особливе місце займає свідомість. Завдяки їй людина може аналізувати власні вчинки, оцінювати ситуації, робити висновки та приймати рішення. На мою думку, психологічний розвиток дуже важливий, тому що він допомагає людині краще розуміти себе та інших людей. Наприклад, уміння контролювати емоції, вислуховувати співрозмовника і знаходити спільну мову є важливими як у повсякденному житті, так і в професійній діяльності.

Соціальне начало людини. Людина не може повноцінно розвиватися поза суспільством. Від самого народження вона перебуває серед інших людей, навчається спілкуватися, засвоює правила поведінки, традиції та моральні цінності. Соціальне начало формується під впливом сім'ї, навчання, друзів, культури, суспільства та навколишнього середовища. До соціальних особливостей людини можна віднести: здатність спілкуватися, працю та спільну діяльність, дотримання суспільних норм, виховання й освіту, відповідальність перед іншими, участь у житті суспільства.

Наприклад, дитина поступово вчиться розмовляти, розуміти інших, поважати старших, відрізняти хороші вчинки від поганих. Усе це відбувається завдяки вихованню та взаємодії з людьми. Я вважаю, що саме суспільство значною мірою впливає на формування поглядів, цінностей і поведінки людини. Взаємозв'язок біологічного, психологічного і соціального. Біологічне, психологічне і соціальне начала не існують окремо одне від одного. Вони постійно взаємодіють і впливають на життя людини. Наприклад, фізичне здоров'я впливає на настрій і працездатність.

Психологічний стан може впливати на фізичне самопочуття. А соціальне оточення може як підтримувати людину, так і створювати для неї труднощі.

Розглянемо простий приклад. Студент навчається в університеті. Його біологічний стан впливає на можливість зосередитися та працювати. Психологічні особливості допомагають долати хвилювання, проявляти наполегливість і зацікавленість. Соціальна складова проявляється у спілкуванні з викладачами, одногрупниками та участі в навчальному процесі.

Отже, повноцінний розвиток людини можливий лише за взаємодії всіх трьох складових. Поняття «людина», «індивід», «індивідуальність» та «особистість». У філософії важливо розрізняти ці поняття, оскільки вони мають різне значення. Людина – це представник людського роду, який поєднує біологічні, психологічні та соціальні властивості. Індивід – це окрема людина як представник людського суспільства. Наприклад, кожен із нас є окремим індивідом. Індивідуальність – це неповторні особливості людини, які відрізняють її від інших. Це характер, здібності, інтереси, звички, погляди та особисті риси. Особистість – це людина, яка сформувалася в суспільстві, має власні переконання, цінності, відповідальність і здатність свідомо приймати рішення.

На мою думку, ці поняття тісно пов’язані між собою. Кожна людина народжується індивідом, але в процесі виховання, навчання, спілкування та життєвого досвіду формується як особистість.

Духовність та її значення в житті людини. Важливою складовою людського життя є духовність. Духовність – це внутрішній світ людини, її моральні цінності, переконання, прагнення до добра, справедливості, любові та саморозвитку. Духовна людина не лише думає про матеріальні потреби, а й замислюється над своїми вчинками, ставленням до інших і сенсом життя. До основних проявів духовності можна віднести: доброту та милосердя, чесність і справедливість, повагу до іншихє, відповідальність, співчуття, прагнення до самовдосконалення.

Я вважаю, що духовність допомагає людині залишатися людяною навіть у складних життєвих обставинах. Вона впливає на наші рішення, поведінку та ставлення до навколишнього світу.

Чим людина відрізняється від інших живих істот? Людина має багато спільного з іншими живими організмами, але водночас володіє особливими можливостями. Насамперед це розвинене абстрактне мислення, мовлення, свідомість, здатність створювати культуру, передавати знання наступним поколінням і свідомо змінювати навколишній світ. Людина може не тільки задовольняти свої природні потреби, а й ставити перед собою життєві цілі, планувати майбутнє, оцінювати власні вчинки та нести за них відповідальність.

Також важливою особливістю є мораль. Людина здатна розуміти, що таке добро і зло, справедливість і несправедливість. Саме ці особливості роблять людину особливою істотою у світі природи. Людина, культура і цивілізація. Людина постійно перебуває у взаємодії з культурою та цивілізацією.

Культура – це сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом історії. До неї належать мова, мистецтво, література, традиції, звичаї, моральні норми та знання. Цивілізація пов’язана з розвитком суспільства, науки, техніки, освіти, економіки та державного устрою. Культура впливає на формування світогляду людини, її поведінку та моральні цінності. Цивілізація створює умови для розвитку, полегшує працю, покращує зв’язок між людьми та відкриває нові можливості.

Наприклад, розвиток сучасних технологій дозволяє людям навчатися дистанційно, спілкуватися на відстані та швидко отримувати інформацію. Але водночас важливо не забувати про живе спілкування, моральні цінності та людяність. Отже, культура і цивілізація є важливими чинниками розвитку людини та суспільства.

Моє розуміння сутності людини. Після розгляду цієї теми я можу зробити висновок, що людину неможливо оцінювати лише за її зовнішністю, фізичними можливостями чи матеріальним становищем. Для мене людина – це насамперед її внутрішній світ, характер, вчинки, ставлення до інших і здатність відповідати за свої рішення. Кожна людина має можливість змінюватися, навчатися, розвиватися та ставати кращою. Велике значення при цьому мають сім'я, освіта, життєвий досвід і суспільство. Я вважаю, що справжній розвиток особистості полягає не тільки в отриманні знань або досягненні матеріального успіху, а й у формуванні моральних якостей, духовності та поваги до інших людей.

Гриценко Дар'я Володимирівна,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Професійна освіта»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Культенко Валентина Павлівна

КОРОНАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОГО СЛОВА

Слово – це не просто засіб спілкування між людьми. Це сила, здатна змінювати світ, формувати думки, пробуджувати почуття та впливати на людські долі. За допомогою слова людина передає свої знання, досвід, переконання і мрії. Але особливого значення слово набуває тоді, коли стає інструментом філософського осмислення життя. Саме тому вислів «коронація філософського слова» я розумію як визнання сили людської думки, мудрості та істини, втілених у мові.

Філософія починається із запитання. Людина здавна намагалася зрозуміти, ким вона є, для чого живе, у чому полягає сенс щастя, добра і справедливості. Відповіді на ці запитання шукали мислителі різних епох. Їхні слова пережили століття, адже справжня мудрість не втрачає своєї цінності з плином часу. Наприклад, Сократ закликав людей пізнавати самих себе, а Платон розмірковував про справедливість, ідеали та духовний світ людини. Їхні ідеї й сьогодні змушують нас замислюватися над власним життям.

На мою думку, коронація філософського слова – це не возвеличення красивих висловів, а визнання слова, за яким стоїть глибока думка. Адже можна сказати багато, але не сказати нічого важливого. І навпаки, іноді одне влучне речення здатне змінити погляд людини на певну ситуацію. Справжнє філософське слово не нав'язує готових відповідей, а спонукає думати, сумніватися, аналізувати та самостійно шукати істину.

Особливо важливо це усвідомлювати в XXI столітті. Сучасний світ розвивається надзвичайно швидко: технології змінюють наше повсякденне життя, соціальні мережі стали частиною спілкування, а інформація доступна практично кожному. Проте велика кількість інформації не завжди означає наявність знань, а швидкість комунікації не гарантує глибини розуміння. Люди дедалі частіше обмінюються короткими

повідомленнями, не замислюючись над їхнім змістом. У таких умовах особливо важливо не втратити здатність мислити, слухати інших і відповідально ставитися до власних слів.

Я переконана, що слово має не лише силу переконувати, а й відповідальність. Ним можна підтримати людину в складний момент, повернути їй віру в себе, примирити тих, хто посварився. Але водночас необдумане слово може образити, принизити або зруйнувати довіру. Саме тому мудрість полягає не тільки в умінні говорити, а й у здатності розуміти, коли варто промовчати. Філософське ставлення до слова передбачає повагу до співрозмовника, чесність і готовність відповідати за сказане.

Не можна оминути й значення рідної мови. Українське слово має особливу духовну силу, адже в ньому зберігаються історія нашого народу, його культура, традиції та пам'ять поколінь. Українська мова пройшла складний шлях випробувань, але зберегла свою красу й самобутність. Сьогодні, коли наша країна переживає непрості часи, слово стало ще й символом єдності, незламності та національної гідності. Через українську мову ми не лише спілкуємося, а й утверджуємо свою ідентичність, передаємо наступним поколінням духовні цінності.

Особисто для мене філософське слово – це можливість подивитися на звичні речі під іншим кутом. Воно вчить не робити поспішних висновків, намагатися зрозуміти почуття інших людей і не оцінювати людину лише за зовнішніми обставинами. Особливо це важливо у взаєминах між людьми, адже кожен має власний життєвий досвід, переживання та погляди. Іноді щира розмова може зробити більше, ніж десятки порад. Саме в цьому я бачу справжню цінність слова – у його здатності об'єднувати людей і допомагати їм краще розуміти одне одного.

Отже, коронація філософського слова – це символ перемоги мудрості над байдужістю, думки над поверховістю, істини над упередженнями. Слово стає по-справжньому величним не тоді, коли звучить голосно, а тоді, коли несе добро, правду та глибокий зміст. Я вважаю, що кожна людина здатна зробити свій внесок у цю коронацію: думати перед тим, як говорити, поважати чужу думку, не боятися ставити запитання та шукати істину.

Адже справжня корона філософського слова – не золота прикраса, а мудрість, яку воно залишає в людській душі.

Iryna Bozhko,
2nd-year student, group IR-25001b,
International Relations Bachelor Programme,
National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)
Academic supervisor:
Svitlana B. Khrystiuk,

BETWEEN THE RIGHT TO REMAIN SILENT AND THE DUTY TO SPEAK: THE PHILOSOPHY OF THE HUMAN VOICE

The human voice is not merely a physical ability to produce sounds. It is a complex philosophical phenomenon situated at the intersection of personal freedom and moral responsibility. In the twenty-first century, amid digital noise and unprecedented information transparency, the question of when to remain silent and when to speak has become particularly pressing. The right to remain silent and the duty to speak represent two seemingly opposing

principles that shape the ethical dimensions of human existence. Rather than being mutually exclusive, they complement one another, forming a complex dialectic of freedom and responsibility. This relationship can be examined through philosophical concepts, historical experience, and contemporary challenges.

The right to remain silent constitutes an essential dimension of personal freedom. From an existentialist perspective, silence is not necessarily an absence of expression but may represent a deliberate act of will. It allows individuals to preserve their inner world from external interference, protect their dignity, and resist manipulation. In the legal field, this right is reflected in the principle that no one should be compelled to testify against themselves. Silence may also constitute a form of resistance to totalitarian pressure, particularly when refusing to speak becomes a means of preserving personal integrity. In this sense, silence represents a quiet yet powerful expression of conscience that requires no external validation.

The philosopher Socrates, who accepted death rather than renounce his convictions, illustrates the moral courage associated with remaining faithful to one's principles. His conduct during his trial and his subsequent refusal to escape from prison demonstrate that fidelity to conscience may be more important than external approval. In this context, silence should not be understood as passivity but as a conscious commitment to personal values.

Nevertheless, silence can also become an instrument of oppression. When individuals remain silent because of fear or coercion, their autonomy and capacity for self-expression may be undermined. Therefore, the right to remain silent must reflect a conscious choice rather than an imposed restriction. Genuine freedom involves the ability to choose between speech and silence while recognising the consequences of either decision.

In Martin Heidegger's philosophy, silence is associated with authentic existence and the possibility of meaningful understanding. He distinguishes genuine communication from superficial or idle talk, emphasising the significance of attentive listening and reflection. From this perspective, silence does not necessarily signify withdrawal from communication; rather, it may create the conditions for a deeper engagement with existence and truth. A silent presence can sometimes communicate more meaningfully than an abundance of words because it invites reflection on fundamental human experiences.

However, silence as an expression of freedom must be distinguished from silence imposed through censorship. The former may affirm personal dignity, whereas the latter restricts individual autonomy. Totalitarian regimes seek to control both public expression and the conditions under which individuals may remain silent, sometimes transforming enforced silence into an apparent sign of consent. Therefore, defending the right to remain silent also means protecting the individual's inner freedom.

However, human existence is inherently social. Individuals live within communities where silence in the face of injustice may contribute to the continuation of harmful practices. The moral duty to speak emerges when words become necessary tools for defending truth, justice, and human dignity. Within the philosophy of dialogue, the human voice establishes a connection between the Self and the Other. When individuals witness violations of human rights, environmental destruction, or social injustice, remaining silent may raise serious questions of moral responsibility. Therefore, the duty to speak is more than a desire for self-expression; it may constitute a moral imperative requiring courage and a willingness to challenge indifference.

Immanuel Kant's ethics of the categorical imperative emphasises the importance of acting according to principles that could be consistently universalised. From this perspective, the decision to remain silent in the face of injustice requires moral examination. If silence contributes to the acceptance or normalisation of harmful actions, it may conflict with one's

ethical responsibilities. Thus, the duty to speak can be understood as an expression of moral consciousness and responsibility towards others.

History offers numerous examples of individuals whose voices contributed to significant social and political transformations. Martin Luther King Jr., Nelson Mandela, and Václav Havel demonstrated the importance of publicly challenging injustice and authoritarian oppression. Their words and actions became catalysts for change, illustrating the transformative potential of moral conviction expressed through public discourse. At the same time, their experiences reveal that speaking against injustice may involve considerable personal risk. Such circumstances make the decision to speak an expression of moral courage.

Emmanuel Levinas developed a philosophical understanding of responsibility towards the Other, arguing that the encounter with another person generates an ethical demand that precedes individual self-interest. From this perspective, the human voice may be understood as a response to the vulnerability and dignity of others. Silence, when it represents deliberate indifference to suffering, may signify a failure to acknowledge this responsibility. Levinas's philosophy reminds us that ethical relations begin with recognising the humanity of the Other. Therefore, to speak responsibly is to acknowledge another person's existence, vulnerability, and dignity.

The twenty-first century presents new challenges to the relationship between speech and silence. Social media platforms provide unprecedented opportunities for self-expression while simultaneously encouraging constant participation in an increasingly saturated information environment. Under these circumstances, distinguishing meaningful communication from superficial expression becomes particularly important. The philosophy of the human voice encourages authenticity: the right to remain silent creates opportunities for reflection and self-knowledge, while the duty to speak reminds individuals of their responsibility to defend dignity and truth.

In a world where almost everyone can publicly express an opinion, excessive information may diminish the perceived significance of individual statements. Within this context, the right to remain silent acquires renewed importance. Rather than representing a withdrawal from dialogue, silence can preserve the quality of communication by allowing time for critical reflection. Without such reflection, speech risks becoming superficial and losing its ethical significance.

Digital technologies also introduce new dimensions of responsibility. Online anonymity may facilitate freedom of expression, but it can also encourage irresponsible communication. In this context, the duty to speak should be accompanied by an awareness of the possible consequences of one's words. An authentic human voice is not merely an act of expression; it is also an ethical act that entails responsibility.

Contemporary philosophy of communication, particularly the work of Jürgen Habermas, emphasises the importance of rational dialogue and open public discussion. His theory of communicative action highlights the significance of mutual understanding, reasoned argumentation, and the possibility of questioning competing claims. Such dialogue requires not only the freedom to speak but also the willingness to listen. Therefore, silence may become an expression of respect for the interlocutor and an acknowledgement of their right to be heard. The right to remain silent and the duty to speak are consequently not necessarily conflicting principles but complementary conditions for meaningful communication.

Thus, maintaining a balance between the right to remain silent and the duty to speak is essential to responsible human existence within society. The human voice is more than a physical phenomenon: it represents an expression of freedom, conscience, and moral agency. Both speech and silence require awareness of their potential consequences. Recognising this

dual responsibility enables individuals to exercise personal freedom while fulfilling their ethical obligations towards others.

Ultimately, the philosophy of the human voice reveals that silence and speech are not absolute opposites but interconnected dimensions of human existence. The right to remain silent protects inner freedom, whereas the duty to speak expresses social and moral responsibility. Their relationship requires continuous reflection and ethical judgement. It is through such conscious choices that human dignity acquires practical significance.

In the twenty-first century, when the information environment is increasingly saturated and individual voices risk being lost amid competing messages, the ability to choose consciously between speech and silence becomes an essential condition for preserving humanity. Meaningful silence and responsible speech represent two complementary expressions of human freedom. Their ethical significance lies in the capacity to remain faithful both to one's own conscience and to one's responsibilities towards others.

Паращинець Дарина Григорівна,
ННІ садово-паркового і
лісового господарства, 206
спеціальність «Садово-паркове
господарство»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Лаута Олена Дмитрівна

АЛГОРИТМІЧНА ПЕЧЕРА ПЛАТОНА: ЧИ ХОЧЕ СУЧАСНА ЛЮДИНА БАЧИТИ СОНЦЕ ПОЗА ЕКРАНОМ?

Понад дві тисячі років тому Платон у сьомій книзі «Держави» змалював образ, який не втратив гостроти й досі: люди, від народження прикуті в темній печері, бачать перед собою лише стіну. Позаду них горить вогонь, а між вогнем і в'язнями носять різні предмети. Усе, що доступне погляду цих людей - химерні тіні на камені. Вони дають їм імена, сперечаються про них, вибудовують цілу систему знань і щиро вірять, що це і є єдина справжня реальність. Якщо ж одного з них звільнити й вивести на сонячне світло, перший контакт із істиною завдасть йому фізичного болю - очі різатиме сліпуче сяйво, а звичні ілюзії здаватимуться куди зрозумілішими й безпечнішими, ніж сувора реальність.

Сьогодні нам не потрібні залізні кайдани, щоб залишатися в печері. Їх замінив м'який, майже невагомий дотик до скляного сенсерного екрану. Ми самі щоранку вмикаємо своє «багаття» - стрічку новин, рекомендаційні алгоритми, нескінченний потік коротких відео.

Античні в'язні не знали, що вони ув'язнені, бо не бачили іншого світу. Сучасна людина опинилася в куди парадоксальнішій ситуації. Ми знаємо про існування сонця за межами екрана, але дедалі частіше свідомо обираємо залишатися всередині. Чому так відбувається? Чому ми замінили сонце на яскраві пікселі екрану?

Перша причина - комфорт передбачуваності. Реальний світ поза печерою, особливо зараз, складний, суперечливий і незручний. Там є люди, які думають інакше, події, які не вкладаються в прості схеми, і тиша, у якій доводиться чути власні тривоги. Алгоритмічна печера працює як турботливий ілюзіоніст. Вона вивчає наші страхи й бажання швидше, ніж ми самі встигаємо їх усвідомити. Те, що американський правознавець, Ілай Парайзер, назвав «бульбашкою фільтрів», створює теплий кокон, де кожен наш погляд знаходить миттєве підтвердження. У такій печері затишно, бо тут не треба докладати зусиль, щоб зрозуміти Іншого, бо алгоритм просто прибирає його з поля зору.

Друга причина - підміна досвіду його симулякром. Французький філософ Жан Бодрійяр писав про епоху симулякрів - копій, які не мають оригіналу, але здаються реальнішими за саму дійсність. У цифровій печері тінь речі стає привабливішою за саму річ. Навіщо переживати довгий, часом нудний і складний процес пізнання, кохання чи творчості, якщо стрічка пропонує концентрований сурогат емоцій за лічені секунди і без єдиної спроби встати з ліжка? Сонце реальності вимагає часу, терпіння й готовності обпектися. Екран же дає рівне, безпечне світло, яскравість якого завжди можна зменшити одним рухом пальця прогорнувши «шторку» екрану вниз, якою ми у себе в кімнаті ховаємося від шуму реальності, якого не можна зменшити кнопкою.

Але найбільша драма сучасної печери полягає в тому, що людина втрачає здатність бачити цілісність. У філософії Гайдеґґера техніка постає не просто як інструмент, а як «постав» - спосіб мислення, який перетворює весь світ, включно з самою людиною, на ресурс і потік інформації. Коли ми дивимося на світ крізь призму алгоритмів, реальність дробиться на фрагменти: захід сонця стає контентом, біль - інфоприводом, а власне життя – профілем, який потребує постійного схвалення у вигляді лайків та коментів. Ми перестаємо бути тими, хто шукає істину, і стаємо тими, кого обчислюють.

То чи хоче сучасна людина вийти з печери? Якщо вихід означає повну відмову від технологій і втечу в аскезу - звісно ні, такий шлях нині майже неможливий і, зрештою, безплідний. Але платонівський міф не закликає знищити печеру - він закликає пробудити погляд.

Вийти на сонце сьогодні - це не обов’язково викинути смартфон. Це наважитися на інтелектуальну та екзистенційну сміливість: вимкнути автопілот споживання, поставити під сумнів першу-ліпшу зручну відповідь, витримати паузу без інформаційного шуму, почути аргумент того, з ким не згоден, і прожити власний, невідфільтрований досвід - навіть якщо він виявиться недосконалим.

Тіні на стіні завжди будуть привабливішими, бо вони не вимагають від нас змінюватися. Та справжнє світло починається саме там, де закінчується алгоритм і починається наш власний, непередбачуваний вибір. Отже, кому вистачить сміливості вийти з тіні під яскраві промені?

Список використаної літератури

Платон. «Держава» (Книга VII, міф про печеру)

Бодрійяр Ж. «Симулякри і симуляція» (*Simulacres et Simulation,* 1981)

Гайдеґґер М. «Питання про техніку» (*Die Frage nach der Technik,* 1954)

Парайзер І. «Бульбашка фільтрів: що Інтернет приховує від вас» (*The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You,* 2011)

Хан Б.-Ч. «Суспільство втоми» / «У рої» (*Im Schwarm,* 2013)

Олійник Олександра Володимирівна,
факультет аграрного менеджменту
спеціальність «Менеджмент
міжнародного бізнесу»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Гейко Світлана Миколаївна

ЛІДЕР У ТЕМРЯВІ: ФІЛОСОФІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА, КОЛИ ГАСНУТЬ СВІТЛО І ПЕВНІСТЬ

Найчесніший урок лідерства я отримала не з підручника з менеджменту та не з лекцій по фаху, а посеред темного офісу минулої зими, під час чергового блекауту. Світло зникло в розпал робочого дня, разом із ним – інтернет. Хтось нервово дивився на телефон із десятьма відсотками заряду, хтось мовчки рахував, скільки ще протримається павербанк, а хтось просто дивився у вікно на темні багатоповерхівки. Ніхто не знав, коли повернеться світло і чи повернеться воно сьогодні взагалі. І тоді керівниця нашої команди запалила свічку, поставила її на стіл і спокійно сказала: «Добре. Що ми можемо зробити просто зараз?» Ми не знали, що буде завтра. Але раптом кожен знав, що робити найближчу годину. Тоді я зрозуміла: лідер – не той, хто бачить усю дорогу. Лідер – той, хто стає світлом для інших, коли дороги не видно взагалі.

Класичний менеджмент любить світло: прогнози, стратегії на п’ять років, діаграми з упевненими стрілками вгору. Але війна вимкнула цей прожектор. У темряві план перестає бути картою і стає ліхтариком, який освітлює лише кілька кроків уперед. Тому й філософія лідерства мусить змінитися: від влади знання до відповідальності за людей, які йдуть поруч.

Для мене є людина, чиє ім’я я завжди згадую, коли говорять про силу духу, – Віктор Франкл (1905–1997), австрійський психіатр, невролог і психолог, професор Віденського університету. Він створив логотерапію – напрям психотерапії, який допомагає людині знайти сенс життя навіть у найтяжчих обставинах. Цю ідею Франкл перевірив на собі. Під час Другої світової війни він пройшов кілька нацистських концтаборів, серед них Аушвіц, і втратив там майже всю родину: батьків, брата, дружину. Але Франкл не лише вижив, а й перетворив власний біль на знання, яке допомогло мільйонам. Невдовзі після звільнення він за кілька днів написав книжку «Людина в пошуках справжнього сенсу», де дійшов висновку: людина здатна витримати майже будь-які обставини, якщо бачить у них сенс [3]. Для мене Франкл – справжній герой. Його подвиг не на полі бою, а в тому, що навіть у найглибшій темряві він не дозволив їй загасити в собі людину.

Саме тому формулу лідерства в кризі я беру у Франкла, а не з підручників з менеджменту. Мудрих слів про силу духу сказано багато, але право на них мають не всі. Франкл здобув його власним життям: про сенс у темряві він говорить не як теоретик, а як людина, що пройшла крізь найглибшу темряву й не втратила себе. Керівник не може повернути світло, зупинити ракету чи пообіцяти зарплату на рік уперед. Але він може допомогти людям відповісти на питання «навіщо?». Бо наша

робота годує сім’ї, підтримує армію і тримає економіку країни живою. Коли є «навіщо», темрява перестає бути безоднею і стає просто ніччю, яка колись закінчиться.

Аристотель називав практичною мудрістю вміння діяти правильно в конкретних обставинах, а не лише знати загальні правила [1]. У темряві інструкції мало допомагають. Потрібна інша мудрість: відчути, кому з людей зараз найважче, коли варто наполягти, а коли – відпустити додому раніше. Криза ще й спокушає авторитарністю: «немає часу на обговорення, виконуйте». Але лідер, який забирає в людей право голосу, схожий на ліхтар, що б’є в очі: світла багато, а дороги не видно. Ганс Йонас писав, що відповідальність – це передусім турбота про того, хто вразливий і залежить від тебе [2]. У кризі вразливі всі. Тому відповідальний лідер не сліпить, а підсвічує, щоб кожен бачив власний наступний крок.

І ще одне я зрозуміла пізніше. Того вечора, коли всі розходилися, я помітила, що керівниця довго дивилася в телефон. Її брат служив на фронті й уже третю добу не виходив на зв’язок. Вона тримала свічку для нас, коли сама стояла в темряві. Відтоді я знаю: лідер теж боїться. Світло свічки тремтить, але саме тому ми віримо, що воно живе.

Отже, лідерство в часи невизначеності – це не мистецтво передбачення, а мистецтво присутності. Бути поруч, коли гасне світло. Давати сенс, коли зникає певність. Освітлювати наступний крок, а не обіцяти світлу дорогу до горизонту. Я мрію стати саме таким лідером. Не тим, хто знає всі відповіді, а тим, хто в найтемнішу хвилину запалить свічку й спокійно спитає: «Що ми можемо зробити просто зараз?» Уже сьогодні, як староста своєї групи, я намагаюся так діяти. Буває, що через відключення світла більша частина одногрупників не змогла підключитися онлайн на пару, а практичну роботу треба здати вчасно. Тоді я пишу кожному окремо, пояснюю завдання, пересилаю матеріали, допомагаю розібратися з тим, що незрозуміло. Ніхто не має лишитися в темряві сам – ні буквально, ні в навчанні. Це маленький масштаб, але саме з таких хвилин, мабуть, і починається лідерство. Колись у мене неодмінно буде своя команда, і я хочу, щоб кожна людина в ній знала: поруч є той, хто не залишить її саму в темряві. Мені є чого вчитися: у керівниці з того темного офісу, у Віктора Франкла, у кожного українця, який сьогодні не дає темряві перемогти. Але я вже знаю, яким світлом хочу бути для інших.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Нікомахова етика / пер. з давньогр. В. Ч. Ставнюка. Київ : Аквілон-Плюс, 2002. 480 с.

2. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім. А. Єрмоленка. Київ : Лібра, 2001. 400 с.

3. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / пер. з англ. О. Замойської. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2016. 160 с.

Потапенко Владислав,
факультет аграрного менеджменту
спеціальність «Логістика»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Горбатюк Тарас Віталійович

СЕНС ЖИТТЯ І ЩАСТЯ ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

Питання про сенс життя хвилює людство протягом усієї історії. Люди замислюються над тим, заради чого живуть, що робить їхнє існування цінним і чи можна досягти справжнього щастя. На ці запитання немає однієї відповіді, яка підходила б кожному. Саме тому проблема сенсу життя є однією з найважливіших у філософії. Вона спонукає людину не просто існувати, а осмислювати власні вчинки, цінності та життєвий шлях.

У різні історичні епохи філософи по-різному пояснювали, у чому полягає щасливе життя. Для одних важливими були доброчесність і моральний вибір, для інших – пізнання світу, внутрішня свобода або гармонія. Наприклад, у філософії Арістотеля щастя пов’язане не лише із задоволенням, а передусім із діяльністю відповідно до чеснот Такий погляд підказує, що щастя не варто зводити до короткочасних приємних емоцій: воно формується через характер людини, її рішення та спосіб життя.

Інший важливий аспект цієї проблеми – свобода. Людина прагне самостійно обирати професію, друзів, переконання та життєві цілі. Проте свобода передбачає відповідальність за наслідки власного вибору. Не можна побудувати осмислене життя, постійно перекладаючи відповідальність на інших або обставини. Навіть коли людина не може змінити певні події, вона часто здатна обрати своє ставлення до них і вирішити, як діяти далі.

На мою думку, сенс життя не обов’язково полягає у славі, багатстві чи високому становищі. Такі речі можуть бути результатом праці, але самі по собі не гарантують щастя. Для однієї людини сенсом може бути родина, для іншої – улюблена справа, творчість, навчання або допомога суспільству. Важливо, щоб обрані цілі відповідали внутрішнім переконанням людини та не суперечили повазі до інших.

Щастя також тісно пов’язане зі стосунками між людьми. Підтримка, довіра, дружба, любов до рідних і відчуття потрібності допомагають людині долати труднощі та бачити цінність повсякденного життя. Водночас справжні стосунки неможливі без взаємної поваги, чесності й готовності слухати одне одного. Отже, щастя не є виключно особистою справою: воно часто народжується у взаємодії з іншими людьми.

Сучасний світ пропонує безліч можливостей, але водночас створює нові причини для сумнівів. Соціальні мережі нерідко формують уявлення, ніби успіх обов’язково означає популярність, дорогі речі та постійне порівняння себе з іншими. Через це людина може втратити власні орієнтири й почати жити за чужими очікуваннями. Філософський підхід допомагає зупинитися, поставити собі важливі запитання та відрізнити справжні потреби від нав’язаних бажань.

Особисто я вважаю, що сенс життя не обов’язково знаходять раз і назавжди. Він може змінюватися разом із досвідом, дорослішанням і новими обставинами. Те, що було важливим у дитинстві, може поступитися місцем іншим цілям у дорослому житті.

Це не означає, що людина не має принципів. Навпаки, вона вчиться краще розуміти себе, визначати пріоритети та свідомо відповідати за власні рішення.

Отже, філософська проблема сенсу життя і щастя не має єдиного готового розв'язання. Кожна людина поступово формує власну відповідь через цінності, вчинки, стосунки та життєвий досвід. На мою думку, щасливе й осмислене життя – це не відсутність труднощів і не постійне задоволення, а можливість розвиватися, залишатися чесним із собою, підтримувати інших і бачити значення у власних діях. Саме пошук такого сенсу робить людину здатною свідомо будувати своє життя.

Чабан Артем Анатолійович,
факультет інформаційних технологій
спеціальність «Комп'ютерна інженерія»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Горбатюк Тарас Віталійович

ЧИ МОЖНА БУТИ СОБОЮ, ЯКЩО ПОСТІЙНО ДИВИШСЯ НА СЕБЕ ОЧИМА ІНШИХ?

Людина завжди хотіла знати, ким вона є. Колись для цього вона дивилася у дзеркало, слухала думку родини, друзів, учителів. Сьогодні дзеркало стало цифровим. Воно має екран, камеру, стрічку новин і кнопку «подобається». Іноді здається, що ми вже не просто дивимося на себе - ми постійно перевіряємо, як нас бачать інші.

Соціальні мережі дали людині можливість створити власний образ і показати його сотням або навіть тисячам людей. На перший погляд це розширює свободу: ми самі вирішуємо, що публікувати, які фотографії обирати, про що говорити і якими себе представляти. Але тут виникає парадокс. Чим більше ми намагаємося показати себе іншим, тим легше починаємо залежати від їхньої реакції. Моя головна теза полягає в тому, що бути собою можливо лише тоді, коли думка інших перестає бути головним критерієм нашої цінності. Людина не може повністю ігнорувати суспільство, але вона може навчитися відрізняти власне «я» від образу, який створює для чужого погляду.

Уявімо звичайну ситуацію. Людина робить фотографію. Перша їй не подобається, друга теж, третя здається недостатньо вдалою. Через двадцять спроб вона нарешті вибирає ту, на якій виглядає «правильно». Потім додає фільтр, змінює яскравість і публікує. Після цього починається очікування: хто поставить «подобається», хто напише коментар, скільки буде переглядів. У цей момент фотографія вже перестає бути просто фотографією. Вона стає своєрідним запитанням до світу: «Я достатньо хороший?»

Проблема не в самих соціальних мережах. Вони лише зробили видимим те, що існувало завжди: людині важлива оцінка інших. Ми є соціальними істотами, тому чужий погляд допомагає нам зрозуміти себе. Без інших людей нам було б складно сформувати власну особистість, моральні принципи, уявлення про добро і зло. Проте є різниця між тим, щоб враховувати думку інших, і тим, щоб будувати себе виключно з чужих оцінок.

Якщо людина постійно запитує себе: «Що про мене подумають?», її життя поступово може перетворитися на виставу. Вона обирає не те, що їй подобається, а те, що виглядатиме привабливо для інших. Вона слухає музику, яку модно слухати, купує речі, які потрібно мати, відвідує місця, де варто фотографуватися. Навіть відпочинок іноді перетворюється не на переживання моменту, а на створення доказів того, що цей момент був. Так виникає дивна ситуація: людина проживає власне життя, але ніби постійно спостерігає за ним збоку.

Саме тут проблема переходить від соціальних мереж до філософії самосвідомості. Самосвідомість передбачає здатність людини не лише бачити себе очима інших, а й ставити собі власні запитання: чого я хочу? що для мене важливо? які мої переконання? ким я залишуся, якщо ніхто цього не оцінить? Останнє питання, на мою думку, особливо важливе. Якщо я роблю щось лише тому, що це побачать інші, чи справді це мій вибір? Якщо мені подобається річ лише після того, як її схвалили інші, чи справді вона подобається мені? Якщо моя самооцінка змінюється разом із кількістю реакцій під фотографією, кому тоді вона належить - мені чи аудиторії?

Соціальні мережі також створюють іншу небезпеку - постійне порівняння. Ми бачимо успіхи, подорожі, красиві фотографії, досягнення інших людей. Але майже ніколи не бачимо повної картини їхнього життя. Ми порівнюємо власні сумніви, невдачі та звичайні дні з чужими найкращими моментами. Це нерівне порівняння. Людина починає думати, що з нею щось не так, бо її життя не схоже на чужу стрічку. Насправді ж стрічка - це не життя, а його відредагована версія.

На мою думку, свобода сучасної людини полягає не в тому, щоб повністю відмовитися від соціальних мереж або чужої думки. Це було б і неможливо, і непотрібно. Справжня свобода полягає у здатності не втратити власний внутрішній голос серед тисяч зовнішніх голосів. Іноді потрібно вміти зробити щось, не фотографуючи цього. Побачити красиве місце і не думати про те, як воно виглядатиме в історії. Досягти чогось і не чекати негайного схвалення. Мати думку, яка може не збігатися з популярною. Дозволити собі бути неідеальним. Можливо, саме в такі моменти ми найбільше наближаємося до себе.

Бути собою не означає ніколи не змінюватися і не слухати інших. Навпаки, людина формується у спілкуванні, суперечках, дружбі та взаємодії із суспільством. Але чужий погляд повинен бути одним із дзеркал, а не єдиним дзеркалом. Якщо все життя дивитися лише в нього, можна одного дня побачити дуже красивий образ і не впізнати в ньому себе.

Тому на питання «Чи можна бути собою, якщо постійно дивишся на себе очима інших?» я відповів би так: можна, але лише тоді, коли ми іноді відводимо погляд від інших і наважуємося подивитися всередину себе. У XXI столітті це, можливо, одна з найскладніших форм свободи.

Сахарчук Назар Миколайович,
факультет інформаційних технологій
спеціальність «Кібербезпека»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Горбатюк Тарас Віталійович

ТІНЬ НА ЕКРАНІ: ЧИ ВИБИРАЄМО МИ САМІ В ЕПОХУ АЛГОРИТМІВ?

Платон у «Державі» розповідає про людей, які змалку сидять у печері обличчям до стіни й бачать лише тіні предметів, що проносять за їхніми спинами. Для них тіні й є світом. Колись це здавалося красивою метафорою з давнини. Сьогодні я ловлю себе на думці, що кожен із нас носить таку стіну в кишені, і вона навіть не просить уваги: вона просто вже світиться.

Моя думка така. Свободу вибору в нас ніхто не забирає силоміць. Ми віддаємо її самі, потроху, в обмін на зручність, і добре, якщо помічаємо це. Повернути її можна, але для цього потрібне зусилля, а зусилля ми, як відомо, любимо найменше.

Як це працює, видно на дрібницях. Серіал закінчується, і за кілька секунд сама вмикається наступна серія, а стрічка в застосунку взагалі не має кінця: гортаєш, і вона довантажується. Музичний сервіс складає добірку «для вас» із того, що ви слухали раніше, тож невдовзі ви слухаєте переважно те, що вже знаєте. Ніхто нікого не примушує. Я навіть думаю, що примус був би простішим випадком: проти нього знаєш, як боротися, а проти приємної підказки важко придумати щось певне.

Тут не можна не згадати Канта. У тексті 1784 року він пише, що просвітництво – це вихід людини зі стану неповноліття, в якому вона опинилася з власної вини, і що для цього потрібна мужність користуватися власним розумом. Причину неповноліття він бачить не в нестачі розуму, а в лінощах і страху: так зручно, коли є книга, що мислить замість тебе, чи духівник, що має сумління замість тебе. Замініть книгу й духівника рекомендаційною стрічкою, і думка Канта майже не застаріє. Змінилися хіба що опікуни.

Чесно кажучи, робити з технологій ворога було б несправедливо. Рекомендації справді іноді підкидають музику чи лекцію, на які сам би не натрапив, а методи машинного навчання допомагають лікарям розглядати знімки. Проблема не в алгоритмах як таких. Проблема в тому, що ми майже не знаємо, за якими правилами вони працюють, і майже не питаємо. В IT усе починається з запитання, хто й навіщо має доступ до даних. Мені здається, що так само варто питати, хто й навіщо має доступ до моєї уваги.

Увага, до речі, теж ресурс, і дуже цінний, хоч ми цього не відчуваємо. Гроші й паролі ми берегти звикли. А години, що розчиняються в стрічці, рахувати ніхто не звик, хоча з них якраз і складається те, що ми називаємо своїм життям.

То що ж робити? Відмовитися від смартфона й піти жити в ліс, мабуть, не вихід, та й навряд чи хтось із нас справді цього хоче. Мені здається реальнішим інше: час від

часу ламати власний маршрут. Вибрати книжку, якої ніхто не радив, або вимкнути автоплей і подивитися, чи захочеться продовжувати самому.

У Платона в'язня, якого вивели з печери на світло, спершу засліпило: очі відвикли. Схоже, так буде й з нами. Перші спроби самому вирішувати, що читати, що слухати й про що думати, напевно, вийдуть незграбними. Думаю, воно того варте.

Бойко Олексій Сергійович,
факультет інформаційних технологій
спеціальність «Кібербезпека»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Горбатюк Тарас Віталійович

ХТО ВИРІШУЄ, ПРО ЩО Я ДУМАЮ?

Перше, що я часто бачу зранку, це не вікно і навіть не годинник. Це екран телефона. Кілька повідомлень, новини, відео, чиясь суперечка в коментарях. Ще толком не прокинувся, а вже можеш розсердитися, зрадіти або почати за когось хвилюватися. І тут мені стає цікаво: а хто сьогодні вирішив, на що я зверну увагу? Я сам чи програма, яка склала для мене стрічку?

Ми звикли говорити про свободу як про можливість обирати навчання, роботу, друзів, погляди. Але є менш помітна свобода. Це право самостійно вирішувати, які думки впускати у власну голову. Формально ніхто не забороняє нам міркувати. Проте якщо цілий день бачити лише те, що підбирає алгоритм, поступово починає здаватися, що весь світ складається саме з таких новин, людей і настроїв. Мене лякає не те, що штучний інтелект колись навчиться мислити як людина. Більше лякає, як легко людина може звикнути не думати самостійно.

Звісно, технології не є ворогом. Було б дивно писати таке, навчаючись на спеціальності «Кібербезпека». Інтернет допомагає мені шукати матеріали до занять, розбирати незрозумілі теми, бути на зв'язку з близькими. Рекомендації теж зручні. Хочеш знайти музику чи корисний відеоурок, і система пропонує десятки варіантів. Проблема починається там, де зручність непомітно перетворюється на звичку довіряти всьому, що з'явилося перед очима.

Наприклад, у стрічці можна побачити емоційний допис про терміновий збір коштів. Є фотографія, переконливий текст, багато поширень. Перша реакція цілком людська: допомогти. Але хороша мета не робить кожне посилання справжнім. Треба хоча б перевірити, хто організатор, чи існує підтвердження, куди веде сторінка. Для мене тут починається цікава філософська проблема. Ми часто вважаємо, що сумнів заважає доброті. Насправді іноді саме сумнів не дає використати нашу доброту проти нас.

Під час війни це відчувається особливо гостро. Люди читають повідомлення в умовах тривоги, втоми та постійної нестачі визначеності. У такому стані дуже хочеться знайти просту відповідь: хто винен, кому вірити, що буде завтра. Саме тому гучний заголовок може подіяти швидше за спокійне пояснення. Один необережний репост не

змінить світ, але тисячі таких репостів уже формують загальний настрій. І я не думаю, що вихід полягає в тому, щоб нікому не довіряти. Жити з постійною підозрою теж неможливо.

Мабуть, складніше за все навчитися говорити «я поки не знаю». У коментарях така фраза виглядає слабкою, бо там усі ніби зобов'язані одразу мати позицію. Але для мене визнати нестачу інформації набагато чесніше, ніж повторити чужу впевненість. На заняттях із кібербезпеки ми розбираємо, як перевіряти дані й шукати причину події, а не хапатися за перше пояснення. Я дедалі більше думаю, що ці навички потрібні не тільки фахівцю. Вони потрібні будь-кому, хто користується телефоном.

Ще я помічаю, як швидко ми навчилися судити про незнайомих людей. Достатньо уривка відео на десять секунд, щоб у коментарях уже винесли вирок. Хтось вирішив, що людина погана, хтось став на її захист, хоча майже ніхто не знає, що було до і після запису. У реальному житті ми зазвичай даємо співрозмовнику можливість пояснити себе. Чому ж в інтернеті так легко забути про цю просту справедливість? Може, тому, що на екрані перед нами ніби не людина, а просто ще одна історія, яку можна перегорнути.

Є ще одна річ, яку важко виміряти. Коли постійно порівнюєш своє життя з чужими фотографіями, здається, що всі навколо встигають більше. Хтось уже заробляє, хтось подорожує, хтось виглядає ідеально. Хоча ми бачимо лише вибрані шматочки чужого життя, реагуємо на них як на повну картину. Так поступово навіть власні бажання можуть стати не зовсім власними. Ти хочеш певну річ тому, що вона справді тобі потрібна, чи тому, що бачив її двадцять разів за тиждень?

Я не хочу вдавати, що сам завжди поводжуся правильно. Буває, теж відкриваю відео на хвилину, а потім дивлюся на годинник і розумію, що минуло пів години. Буває, читаю лише заголовок, а висновок у голові вже готовий. Напевно, свобода мислення не означає, що ти ніколи не помиляєшся. Вона починається тоді, коли можеш помітити власну помилку і не шукати для неї виправдання. Це не дуже ефектна навичка. Зате корисна і в навчанні, і в розмові з людьми, і тоді, коли треба прийняти важливе рішення.

Не думаю, що для свободи треба видалити всі соцмережі й відмовитися від технологій. Це було б надто просте рішення складного питання. Для початку достатньо іноді зупинятися: не поширювати новину, поки не перевірив її; дочитувати матеріал, а не тільки заголовок; сперечатися з думкою, а не з людиною; залишати собі час без нескінченної стрічки. Звучить буденно. Але саме з таких дрібних рішень і складається здатність керувати власним життям.

Я не знаю, якими будуть технології через десять років. Можливо, вони навчаться ще точніше передбачати наші бажання. Та мені б хотілося, щоб у людини залишалося хоча б одне місце, куди жоден алгоритм не матиме остаточного доступу. Це момент, коли ти бачиш інформацію, думаєш над нею і сам вирішуєш, чи погоджуватися. Для мене бути собою у XXI столітті означає не відмовлятися від цифрового світу, а не віддавати йому право думати замість себе.

Джура Ірина Юріївна,
факультет захисту рослин,
біотехнологій та екології
спеціальність: «Захист та
карантин рослин»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Булгакова Оксана Володимирівна

ІМПЕРІЯ ЯКУ НЕ ВИМІРЯТИ БАГАТСТВОМ

Уявімо імперію, у якій є все: золото, влада, визнання, перемоги. Її володар роками зводив її стіни, примножував багатства, підкорював нові вершини. Та одного вечора він повертається до свого палацу й розуміє: йому немає кому розповісти про свою найбільшу перемогу. Немає з ким розділити радість, кому зателефонувати без особливої причини, кому сказати: «А ти пам'ятаєш?..» То чи справді він збудував імперію, чи лише створив простір, у якому є все, крім найважливішого?

Та що, власне, ми називаємо багатством? Кількість нулів на рахунку? Визнання, заради якого іноді доводиться відмовлятися від самого себе? Чи, можливо, можливість одного вечора повернутися додому й почути знайомі голоси, розповісти про свій успіх і знати, що хтось щиро йому радіє? Я не хочу знецінювати досягнення. За кожним із них стоять праця, час і наполегливість. Та мені важко уявити справжнє задоволення від перемоги, яку немає з ким розділити. І водночас я не вважаю, що людина повинна обирати між успіхом і близькістю. Хіба не можна прагнути більшого й водночас залишатися тією, до кого хочеться повернутися?

Мабуть, будівництво власної імперії починається з того, ким ми є. Зі здатності не загубити себе серед чужих очікувань, не намагатися сподобатися кожному, не грати роль щасливої людини лише тому, що так зручніше для оточення.

Я хочу розвиватися, здобувати знання, ставати досвідченішою, досягати поставлених цілей. Але не хочу перетворювати власне життя на нескінченну спробу заслужити чиєсь схвалення. Ми всі різні, і, напевно, нормально, що не кожен нас зрозуміє чи прийме. Головне – не втратити повагу до себе й не зрадити того, у що віриш.

Та чи багато важить особистий успіх, якщо поруч немає людей, із якими можна бути собою? Для мене важливі не сотні знайомих і не кількість контактів у телефоні, а ті, з ким легко говорити про серйозне й сміятися з дрібниць. І тут є ще одна річ, без якої я не уявляю близькості, – взаємність. Колись я замислилася над тим, скільки зусиль людина готова вкладати у стосунки, перш ніж помітить, що робить це майже сама. Першою написати, зателефонувати, запропонувати зустріч, організувати спільне свято – начебто дрібниці. Але коли все це постійно йде лише з одного боку, мимоволі запитуєш себе: а чи потрібне це іншій людині так само? Я не засуджую тих, хто потребує більше простору або рідше виходить на зв'язок. У кожного свій характер і свій темп життя. Проте стосунки не повинні триматися лише на зусиллях однієї людини. Іноді варто зупинитися, перестати постійно робити перший крок і подивитися, чи захоче хтось зробити його назустріч. Не для того, щоб когось покарати мовчанням, а щоб зрозуміти: чи є там взаємне бажання зберігати зв'язок?

Коли ж думаю про людей, найчастіше згадую не гучні обіцянки, а прості моменти. «А ти пам’ятаєш?» – запитання, у якому іноді вміщується ціла історія. Пам’ятаєш ту поїздку? Той смішний випадок? Розмову, яка затягнулася до пізньої ночі? І раптом розумієш: цінним був не тільки сам момент, а й людина, з якою ти його пережила. Не всі залишаються поруч назавжди. Хтось з’являється на певному етапі життя, хтось згодом віддаляється. Але хіба це означає, що спільне пережите втрачає значення? Ні. Деякі люди вже не поруч, проте частина нашої історії назавжди пов’язана з ними.

Особливо гостро це відчувається, коли йдеться про родину. Війна змінила наше сприйняття звичайних речей. Колись сімейний вечір за чаєм, розмови про навчання, новини, плани й усе на світі здавалися просто буденністю. Тепер я розумію, наскільки дорогою була ця можливість – зібратися разом, почути рідні голоси, побути поруч. Мій батько не зміг бути на моєму шкільному випускному. І це один із тих моментів, які змушують інакше дивитися на час, розлуку та присутність близьких. Тодішнє буденне – теперішнє сокровенне! Хтось не може бути поруч через обставини, хтось зустрічає свята на відстані, хтось пропускає важливі події у житті своїх дітей. Ми не завжди здатні змінити ці обставини. Але можемо зателефонувати, запитати «як ти?», розповісти щось добре, дати відчути, що про людину пам’ятають і на неї чекають. Іноді саме такі маленькі знаки уваги стають дуже великими.

Та чи означає цінувати теперішнє – відмовитися від майбутнього? Зовсім ні. Я теж маю цілі, плани й бажання, які поки що залишаються мріями. Хочу здобувати знання, ставати самостійнішою, мати власний автомобіль, будувати професійний шлях. Для цього потрібно навчатися, працювати, докладати зусиль. І я не бачу в цьому суперечності. Проблема починається тоді, коли ми настільки захоплюємося очікуванням кращого життя, що перестаємо помічати те, яке вже маємо. Чому зустріч обов’язково відкладати до суботи, якщо можна побачитися у вівторок? Чому чекати особливого приводу, щоб сказати комусь теплі слова? Не кожен день буде святковим, сонячним чи безтурботним. Але хіба це причина проживати його лише наполовину?

Мабуть, саме тому я не хочу, щоб моя імперія складалася тільки зі спогадів про минуле або планів на майбутнє. У ній має бути місце для того, що відбувається зараз: для роботи, яка захоплює, для людей, які надихають, для маленьких перемог, які згодом можуть виявитися початком чогось значного.

Колись мене запитали, що важливе у твоєму житті? Тоді я ще не мала конкретної відповіді. Я мріяла, планувала, уявляла, чого хотіла б досягти, але все це було попереду. Сьогодні, навчаючись на другому курсі університету, я вже можу назвати перший результат своєї праці: дві мої наукові роботи увійшли до збірника «Фітосанітарна безпека». Можливо, це лише невеликий крок у великому науковому світі, але для мене він має особливе значення. Адже тепер я не просто думаю про те, що хотіла б створити, – я вже маю перший результат, у який вкладено власні знання, час і старання. І це – початок наукового шляху, на якому ще стільки задумів, досліджень і можливостей. Тепер я краще розумію: не потрібно чекати на щось грандіозне, щоб почати створювати своє важливе. Іноді воно починається з перших сторінок наукової роботи, написаних студенткою, яка ще вчора лише мріяла про майбутнє.

Я вважаю, що складовою важливого є не тільки красива історія про те, якою хорошою є людина. Про це яскраво і більш точно скажуть її добрі вчинки, результати праці, знання, якими можна поділитися, і щось створене власними думками. Так, я хочу щоб хтось знайшов у моїй роботі корисну ідею. І, мабуть, це теж частина багатства – знати, що твої зусилля будуть комусь потрібні.

Я досі не знаю, чи можна колись сказати, що власну імперію вже збудовано. Можливо, ні. Адже ми змінюємося, зустрічаємо нових людей, переосмислюємо старі рішення, ставимо перед собою інші цілі. Щось втрачаємо, щось знаходимо, іноді помиляємося, а потім починаємо знову. І це не означає, що попередні зусилля були марними.

Сьогодні я розумію її не як місце, де все ідеально, а як життя, у якому є до чого прагнути й заради чого повертатися. Де можна радіти власним досягненням, не забуваючи про тих, хто поруч. Де є сміливість залишатися собою, цінувати взаємність, берегти спогади й не відкладати щастя на невизначене потім.

І якщо колись мене запитають, у чому полягає моє багатство, я навряд чи назву одну річ. Бо воно – у людях, у справах, у можливості бути корисною, у знаннях, які здобуваю, і в моментах, які хочеться зберегти. У всьому, що не завжди можна побачити чи порахувати, але що насправді формує нас і є важливим.

Я живу, творю, сміюсь, мрію! І, мабуть, саме з цього – не з першого каменя палацу й не з першого зароблено мільйона, а з кожного щирого вчинку, сміливої думки, здійсненої мрії та збереженого зв'язку – і починається імперія, яку не виміряти багатством.

Баришполець Софія,
гуманітарно-педагогічний факультет,
спеціальність «Міжнародні відносини
(Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії)»,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ

THE CORONATION OF THE PHILOSOPHICAL WORD WHAT IS MORE POWERFUL: A CROWN MADE OF GOLD OR A WORD THAT CAN CHANGE THE WORLD?

Throughout history, people have fought for power, built empires and created great laws. Kings and rulers wore crowns to show their authority. However, there is another kind of power that cannot be bought, stolen or taken by force. It is the power of the human mind, expressed through words. This is what I understand as the coronation of the philosophical word.

A philosophical word is not simply a beautiful sentence or a complicated idea. It is a thought that makes us stop and look at the world differently. Sometimes, one question can be more powerful than a hundred answers. Why do we exist? What makes something right or wrong? Are we truly free, or do we simply follow the rules created by others? These questions may not have simple answers, but they are what make us human.

In my opinion, the greatest danger for a person is not a lack of knowledge, but the loss of the desire to think. It is easy to accept someone else's opinion, follow popular ideas and live according to expectations. It is much harder to question what everyone considers normal. However, I believe that independent thinking is the foundation of a free personality. We should not be afraid to disagree, make mistakes or change our minds. Being intelligent does

not mean knowing everything. It means having the courage to admit that there is still something to learn.

The power of philosophical words becomes especially important in difficult times. We live in a world where wars, injustice, fear and political conflicts are still part of human reality. We often speak about peace, freedom and human dignity, but do we always understand their real meaning? A word such as "freedom" sounds simple until someone tries to take it away from us. The word "peace" becomes much more valuable when people have to live without it. This is why philosophy must not exist only in books and universities. It should be present in our decisions, actions and relationships with other people.

I also believe that words have a responsibility. They can inspire people to create something meaningful, but they can also spread hatred, fear and false ideas. History has shown us that language can influence entire societies. Therefore, the value of a philosophical word is not only in its beauty, but also in the truth and responsibility behind it. We should learn not only how to speak, but also when to listen and how to understand others.

For me, the coronation of the philosophical word is not the moment when a person becomes wiser than everyone else. It is the moment when human thought becomes stronger than fear, prejudice and blind obedience. I do not want to live in a world where everyone thinks the same way. I want to live in a world where people have the freedom to ask questions, defend their ideas and search for their own truth.

Perhaps the most important thing philosophy teaches us is that we should never give our minds away to someone else. A crown can make a person a ruler, but only thought can make a person truly free. And if words have the power to change the world, then every person who dares to think has the power to become part of that change.

The greatest coronation is not the one that places a crown on someone's head, but the one that awakens a mind.

Олійник Олександра Володимирівна,
факультет аграрного менеджменту
спеціальність «Менеджмент
міжнародного бізнесу»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
м. Київ
Викладач-консультант:
Гейко Світлана Миколаївна

ЧИ МАЄ БІЗНЕС ДУШУ? ПРО ЛЮДИНУ В СВІТІ ПРИБУТКУ

У кожному дружньому колі є людина, яку називають душею компанії. Це не обов'язково найрозумніший чи найгучніший із нас. Просто саме вона першою помічає, що комусь сумно, кличе всіх до столу й уміє зробити так, щоб навіть новенький почувався своїм. Коли її немає, ми збираємося так само, але щось зникає: розмова не клеїться, а тепла не стає. А чи може мати душу інша компанія – та, що має статут, баланс і одну ціль, прибуток? Вона не плаче, не радіє й не обіймає. Проте мене не полишає думка: якщо бізнес – лише механізм для заробляння грошей, чому ми так

гостро відчуваємо, коли він поводиться «по-людськи» або «бездушно»? Моя ключова теза проста: у бізнесу немає власної душі, але він щодня позичає її в людей, які ухвалюють рішення. І саме тоді, коли вигода й совість розходяться, стає видно, чия це душа – і чи є вона взагалі.

Економіст Мілтон Фрідман колись сформулював позицію, що досі звучить як виклик: соціальна відповідальність бізнесу полягає в тому, щоб збільшувати прибуток, дотримуючись правил гри [3]. У цьому є чесність – бізнес не вдає з себе благодійника. Але є й пастка. Правила гри пишуть люди, і вони ніколи не встигають за життям. Закон не підкаже, чи можна звільнити працівницю, чий чоловік щойно пішов на фронт, якщо це формально законно і вигідно. Тут закінчується бухгалтерія і починається філософія.

Іммануїл Кант залишив нам правило, яке я вважаю найкращим тестом для будь-якого менеджера: ставитися до людини завжди як до мети і ніколи – лише як до засобу [2]. Бізнес неминуче використовує людей як засоби: працівник продає час, клієнт приносить гроші. Кант цього не забороняє. Він забороняє слово «лише». Бездушний бізнес – той, у якому людина перетворилася на рядок у таблиці витрат, а не той, що заробляє.

Війна в Україні стала для бізнесу великим іспитом на наявність душі, і цей іспит неможливо скласти, списавши відповіді. Щодня я спостерігаю, як маленька кав’ярня на моїй вулиці в передмісті Києва під час блекауту вмикає генератор. Не для того, щоб продати більше кави: за нинішніх цін на пальне ці години точно приносять їй лише збитки. Просто сусіди можуть зарядити телефони, зігрітися й посидіти під світлом. Бариста знає, хто з постійних відвідувачів чекає дзвінка з фронту, і такій людині завжди звільняє місце біля вікна, де краще ловить зв’язок. Літня жінка з сусіднього будинку приходить щовечора з термосом, і чай їй наливають безкоштовно, бо вдома в неї немає ні світла, ні тепла, ні з ким поговорити. Ніякий бізнес-план не передбачав цих рядків. Але саме в такі хвилини компанія з юридичної особи перетворюється на особу в людському сенсі – на когось, кому довіряють.

Водночас моральний вибір не завжди такий світлий. Коли сотні міжнародних корпорацій вирішували, чи залишатися на ринку держави-агресора, філософ Т. О’Лірі описав їхнє становище як ситуацію «забризканих рук»: залишаючись, компанія може робити певне добро, але водночас опосередковано долучається до тяжкого зла [4]. Для мене тут криється відповідь на питання про душу. Душа бізнесу – не в гарних цінностях прописаних яскравими літерами на сайті, а в готовності відмовитися від прибутку, коли його ціною стає чужа кров, кров невинних людей.

Можна заперечити: якщо бізнес надто «душевний», він збанкрутує, і тоді нікому не допоможе. Можливо це і правда. Ганс Йонас нагадував, що відповідальність зростає разом із могутністю: що більше ти можеш, то далі мусиш бачити наслідки своїх дій [1]. Великий бізнес має величезну могутність, тому й відповідальність у нього не менша. Але відповідальність не означає жертовності до самознищення. Вона означає вміння тримати в одній руці калькулятор, а в іншій – совість, і не випускати жодного з них.

Мені подобається уявляти компанію як будинок. Стіни, дах, інженерні мережі – це капітал, технології, процеси. Але будинок стає домом лише тоді, коли в ньому живуть люди, які дбають одне про одного. Можна збудувати найдорожчий будинок і лишити його холодним. А можна в простій хаті тримати вогонь, біля якого гріються навіть чужі.

Отже, чи має бізнес душу? Власної – ні. Але він постійно відображає душі тих, хто ним керує, як дзеркало відображає обличчя. Тому питання не в тому, чи має бізнес душу, а в тому, яку душу вкладемо в нього ми – майбутні менеджери. Можливо,

кожному керівникові варто стати тією самою душею компанії, з якої я почала: людиною, яка першою помічає, що комусь важко, і поруч із якою в колективі стає тепліше. Я хочу, щоб у дзеркалі моєї майбутньої компанії відбивалося людське обличчя.

Список використаних джерел

1. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / пер. з нім. А. Єрмоленка. Київ : Лібра, 2001. 400 с.

2. Кант І. Критика практичного розуму / пер. з нім. І. Бурковського. Київ : Юніверс, 2004. 240 с.

3. Фрідман М. Капіталізм і свобода / пер. з англ. Н. Рогачевської. Київ : Наш Формат, 2017. 216 с.

4. Ó Laoghaire T. Let Slip the Dogs of Commerce: The Ethics of Voluntary Corporate Withdrawal in Response to War. The Journal of Ethics. 2024. Vol. 28, No. 1. P. 27–52. DOI: https://doi.org/10.1007/s10892-023-09467-0.

Синякова Мирослава Євгеніївна,
студентка спеціальності
«Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Відокремленого структурного підрозділу
«Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів
і природокористування України»
м. Боярка.
Науковий керівник –Притика Оксана Іванівна

ВІД ПРОСТОГО СЛОВА ДО ГЛИБОКОГО СЕНСУ

Іноді одне просте слово здатне змінити наші думки, торкнутися душі й відкрити перед нами цілий світ, прихований за звичайними речами. Ми кожного дня говоримо, пишемо, спілкуємося з іншими людьми, навіть не замислюючись над тим, наскільки важливим є слово в нашому житті. Здається, що слова - це щось звичайне, що є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя від самого дитинства. Але чи завжди ми розуміємо його справжню силу? Чи замислюємося ми над тим, що за простим словом може приховуватися цілий світ думок, почуттів, переживань і життєвого досвіду? Саме такі роздуми привели мене до написання есе теми «Коронація філософського слова».

Для мене коронація - це символ визнання, пошани та найвищої цінності. Коли ми говоримо про коронацію філософського слова, то ніби надаємо йому особливого статусу, підносимо над буденними висловлюваннями. Адже філософське слово - це не просто набір звуків або букв. Це слово, яке змушує думати, шукати відповіді, сумніватися, відкривати нові істини та по-іншому дивитися на світ.

Я вважаю, що справжня філософія починається з простого запитання. Чому ми живемо? Що означає бути людиною? У чому полягає щастя? Чи завжди правда є очевидною? Такі питання, можливо, не мають однозначних відповідей, але саме вони

допомагають нам краще зрозуміти себе. І в цьому я бачу особливу силу філософського слова - воно не дає готових рішень, а відкриває шлях до власних роздумів. Навчаючись на першому курсі, я починаю усвідомлювати, що філософія - це не лише наука про складні поняття та думки відомих мислителів. Вона набагато ближча до нашого повсякденного життя, ніж здається на перший погляд. Філософія присутня тоді, коли ми намагаємося зрозуміти причини своїх вчинків, коли замислюємося над правильністю власного вибору, коли шукаємо сенс у подіях, які з нами відбуваються. Іноді навіть звичайна розмова може стати початком глибокого філософського осмислення.

Особливе місце у моїх роздумах займає сила слова. Слово може підтримати людину, яка переживає складний період, подарувати їй надію та віру в себе. Воно може примирити тих, хто посварився, надихнути на добрі справи або допомогти побачити ситуацію з іншого боку. Але водночас слово може ранити, образити, зруйнувати довіру. Тому я переконана, що важливо не лише вміти красиво говорити, а й навчитися думати перед тим, як вимовити щось важливе.

На мою думку, що коронація філософського слова відбувається саме тоді, коли воно наповнюється справжнім змістом. Коли за ним стоїть не бажання показати свою розумність, а щире прагнення зрозуміти життя. Коли слово стає способом передати мудрість, людяність, повагу та любов. Адже іноді найпростіші слова мають набагато більшу силу, ніж довгі й складні промови.

У сучасному світі, де інформація поширюється дуже швидко, ми часто забуваємо про глибину спілкування. Соціальні мережі, короткі повідомлення, поспішні коментарі – усе це робить слово звичним і часом позбавляє його справжньої цінності. Люди можуть багато говорити, але не завжди чути одне одного. Саме тому філософське слово сьогодні особливо важливе. Воно вчить нас зупинитися, подумати, прислухатися до себе та до інших.

На мою думку, кожна людина може стати своєрідним королем або королевою власного слова. Для цього не потрібно мати особливих знань чи бути відомим філософом. Достатньо навчитися говорити щиро, відповідально та з повагою до інших. Адже мудрість проявляється не тільки у великих відкриттях, а й у маленьких щоденних вчинках, у здатності підтримати, зрозуміти та не залишитися байдужим.

Мабуть, справжня краса філософського слова полягає в тому, що воно не закінчується в ту мить, коли його вимовляють. Воно продовжує жити в наших думках, відгукується в серці, змінює наше ставлення до людей і світу. Іноді достатньо одного щирого слова, щоб подарувати людині надію, повернути віру в себе або нагадати їй, що вона не самотня.

Я зрозуміла, що слова мають особливу силу, але найціннішими вони стають тоді, коли в них є душа. Адже можна сказати багато красивих фраз, але лише щире слово здатне торкнутися людського серця. Саме тому я вважаю, що корона філософського слова – це не золото і не дорогоцінне каміння, а мудрість, доброта, любов і правда, які людина вкладає у свої думки та висловлювання. І найвища коронація слова відбувається тоді, коли воно залишає після себе не просто спогад, а світло в душі іншої людини. Бо слова можуть зникнути в тиші, але їхній сенс здатний залишитися з нами на все життя.

Панченко Максим Сергійович,
студент відділення інформаційних
технологій відокремленого структурного
підрозділу «Ірпінський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів
і природокористування України»
м. Ірпінь

ЛЮДИНА В ЦИФРОВОМУ СВІТІ: МІЖ СВОБОДОЮ БЕЗМЕЖНОГО ДОСТУПУ ТА ВИКЛИКАМИ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Сучасна епоха увійде в історію не просто як період стрімкого технологічного прогресу, а як момент фундаментальної трансформації самої людської природи. Цифровий світ перестав бути лише набором інструментів – комп'ютерів, смартфонів чи мережевих протоколів. Він перетворився на повноцінне середовище існування, нову екосистему, у якій ми працюємо, закохуємося, навчаємося, формуємо світогляд і навіть шукаємо сенс життя. Людина XXI століття живе на межі двох світів – фізичного та віртуального, – і ця межа з кожним роком стає дедалі прозорішою. Така гібридна реальність відкриває перед нами безпрецедентні можливості, але водночас ставить перед складними філософськими, психологічними та етичними викликами.

Першою і найбільш очевидною зміною, яку приніс цифровий світ, стала демократизація знань та глобальна зв'язаність. Ще кілька десятиліть тому доступ до рідкісних книг, наукових досліджень чи можливості миттєвого спілкування з людиною на іншому континенті був привілеєм небагатьох. Сьогодні будь-який власник смартфона має у кишені бібліотеку, більшу за Александрійську, та засоби комунікації, про які не мріяли фантасти минулого століття. Це радикально змінило ринок праці та освіту. Дистанційна робота, фриланс, онлайн-курси від провідних університетів світу зруйнували географічні бар'єри. Людина отримала свободу обирати, де жити і на кого працювати, не прив'язуючись до конкретного місця на карті. Цифрові технології стали потужним соціальним ліфтом, дозволяючи талантам із найвіддаленіших куточків планети реалізувати свій потенціал.

Проте за цю свободу доводиться платити високу ціну, і першою валютою стала наша увага. В умовах інформаційного перенасичення головним дефіцитним ресурсом стає не інформація, а здатність людини її фільтрувати та осмислювати. Алгоритми соціальних мереж, розважальних платформ і новинних агрегаторів спроєктовані так, щоб максимально довго утримувати нас перед екранами. Вони безпомилково вивчають наші слабкості, страхи, уподобання та емоційні тригери, підсовуючи контент, який викликає миттєвий викид дофаміну або обурення. Як наслідок, формується так зване «кліпове мислення» – здатність сприймати світ через короткі, яскраві, але фрагментовані образи. Глибоке читання, тривала концентрація на складній проблемі та критичний аналіз поступово поступаються місцем поверхневому скролінгу. Людина ризикує втратити здатність до тиші та рефлексії, адже кожна вільна хвилина автоматично заповнюється перевіркою сповіщень.

Ще одним глибоким викликом є трансформація соціальних зв'язків та ідентичності. Соціальні мережі створили ілюзію постійної присутності та безлічі контактів, проте часто за тисячами «друзів» і «підписників» ховається глибока емоційна самотність. Віртуальне спілкування, позбавлене невербальних сигналів – інтонації, погляду, дотику, – спрощує комунікацію, але робить її менш глибокою та

емпатичною. Крім того, цифрова платформа спонукає людину до створення ідеалізованого «аватара» – відредагованої версії себе, де демонструються лише успіхи, подорожі та бездоганна зовнішність. Постійне порівняння власного буденного життя з відфільтрованою вітриною чужого щастя породжує хвилю тривожності, депресії та синдрому втрачених можливостей. Людина починає жити не заради самого досвіду, а заради того, як цей досвід виглядатиме в цифровому просторі.

Водночас не можна ігнорувати вплив алгоритмів на формування нашого світогляду та суспільного життя. Персоналізація контенту замикає користувача в «інформаційній бульбашці», де він бачить лише ті думки, новини та оцінки, які підтверджують його власні переконання. Це призводить до поляризації суспільства, зниження толерантності до іншої точки зору та вразливості перед маніпуляціями й фейками. У цифровому світі питання приватності також набуло нового виміру. Кожен наш клік, пошуковий запит, маршрут на карті чи покупка залишають цифровий слід. Великі корпорації та держави володіють масивами даних, які дозволяють передбачати поведінку людини краще, ніж вона сама себе знає. Межа між зручним сервісом і тотальним контролем стає дедалі тоншою.

Особливу сторінку в історії взаємодії людини та технологій відкрив стрімкий розвиток штучного інтелекту. Якщо раніше машини замінювали фізичну силу людини, а згодом – рутинні обчислення, то сьогодні нейромережі претендують на територію, яку ми вважали суто людською: творчість, написання текстів, створення музики, програмування, медичну діагностику. Це змушує нас по-новому поставити фундаментальне питання: у чому полягає унікальність людини? Відповідь, очевидно, лежить не в швидкості обробки даних, де ми безнадійно програємо машинам, а в здатності до співчуття, морального вибору, інтуїції, живого досвіду та відповідальності за свої вчинки. Штучний інтелект може згенерувати картину чи симфонію, але він не здатен пережити біль втрати чи радість відкриття, які наповнюють мистецтво справжнім сенсом.

Чи означає все це, що цифровий світ є загрозою для людства? Аж ніяк. Технології самі по собі є нейтральними – вони лише підсилюють те, що вже закладено в людині. Скальпель у руках хірурга рятує життя, а в руках злочинця стає зброєю. Так само і цифровий простір може бути як інструментом деградації та тотального контролю, так і потужним каталізатором розвитку, гуманізму та творчості. Проблема полягає в тому, що швидкість технологічних інновацій значно випереджає швидкість нашої культурної та психологічної адаптації.

Вихід із цієї ситуації лежить у формуванні нової культури взаємодії з технологіями – цифрової гігієни та усвідомленості. Сучасній людині необхідно навчитися керувати своєю увагою, свідомо обмежувати інформаційний шум, розвивати критичне мислення та медіаграмотність. Важливо пам’ятати, що віртуальний світ має доповнювати реальний, а не замінювати його. Живе спілкування, прогулянка на природі, читання паперової книги без сповіщень – це не відмова від прогресу, а спосіб зберегти внутрішню рівновагу та цілісність особистості.

У підсумку, людина в цифровому світі постає перед вибором, який визначатиме майбутнє цивілізації: стати пасивним споживачем контенту і додатком до власних гаджетів чи залишитися суб’єктом, який свідомо використовує технології для розширення своїх горизонтів. Цифрова епоха не скасовує вічних людських цінностей – любові, дружби, гідності, прагнення до істини. Навпаки, в океані байтів та алгоритмів саме людяність стає найвищою цінністю і головним орієнтиром, який не дає нам загубитися у створеному нами ж новому світі.

ЗМІСТ

Овдієнко Євгенія Вікторівна, 3
ВЗАЄМОДІЯ МІЖ РІДНИМ «МИ» ТА ЧУЖИМ «Я»

Вовк Євген, 4
«ІСНУВАННЯ ПЕРЕДУЄ СУТНОСТІ»: ЩО ОЗНАЧАЄ БУТИ ВІЛЬНИМ ЗА ЖАН-ПОЛЕМ САРТРОМ?

Літвішко Марія Євгенівна, 5
ПІЗНАННЯ ЯК ВИД ДУХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ

Білий Іван Анатолійович, 6
ЯК ЗМІНЮЮТЬСЯ КЛАСИЧНІ ФІЛОСОФСЬКІ ПИТАННЯ ОНТОЛОГІЇ ПІД ВПЛИВОМ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Міщенко Максим Сергійович, 8
ЯК У СУЧАСНОМУ СВІТІ ЗМІНЮЄТЬСЯ ПРОБЛЕМА РОЗУМІННЯ В КОНТЕКСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ?

Завізіон Віталій, 10
ПРОБЛЕМА ІДЕАЛЬНОГО В ФІЛОСОФІЇ

Гусар Олена Володимирівна; 12
ЛЮДИНА, ЯКОЇ ЩЕ НЕМАЄ, ВЖЕ ЗМІНЮЄ МОЇ РІШЕННЯ

Олешко Михайло Анатолійович, 14
КОРОНАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОГО СЛОВА: СИЛА ДУМКИ, ЩО ЗМІНЮЄ СВІТ

Міщенко Максим Сергійович, 16
ЯКИЙ ОБРАЗ УКРАЇНИ - ФЕМІННИЙ ЧИ МАСКУЛІННИЙ?

Манерна Аріна Олександрівна, 17
ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ: Л. ВІТГЕНШТЕЙН І Б. РАССЕЛ

Кіян Сергій Анатолійович, 19
ЯКОЮ Я БАЧУ УКРАЇНСЬКУ ФІЛОСОФІЮ?

Павловський Артур Олександрович, 20
ЯК У СУЧАСНОМУ СВІТІ ЗМІНЮЄТЬСЯ ПРОБЛЕМА РОЗУМІННЯ В КОНТЕКСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ?

Матеуш Данііл Сергійович, 21
ПРОБЛЕМА ДІАЛОГУ ЛЮДИНИ І КОМП'ЮТЕРНИХ СИСТЕМ

Кешеля Мар'яна Василівна, 23
ЯКИМ ВИ БАЧИТЕ ІДЕАЛЬНЕ СУСПІЛЬСТВО? ЧИ МОЖЛИВО ЙОГО ДОСЯГНУТИ? ЯК?

Сторчеус Ганна Іванівна, 24

ЛЮДИНА ЯК ЄДНІСТЬ БІОЛОГІЧНОГО, ПСИХОЛОГІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО

Гриценко Дар'я Володимирівна, **27**
КОРОНАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОГО СЛОВА

Iryna Bozhko, **28**
BETWEEN THE RIGHT TO REMAIN SILENT AND THE DUTY TO SPEAK: THE PHILOSOPHY OF THE HUMAN VOICE

Паращинець Дарина Григорівна, **31**
АЛГОРИТМІЧНА ПЕЧЕРА ПЛАТОНА: ЧИ ХОЧЕ СУЧАСНА ЛЮДИНА БАЧИТИ СОНЦЕ ПОЗА ЕКРАНОМ?

Олійник Олександра Володимирівна, **33**
ЛІДЕР У ТЕМРЯВІ: ФІЛОСОФІЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ КЕРІВНИКА, КОЛИ ГАСНУТЬ СВІТЛО І ПЕВНІСТЬ

Потапенко Владислав, **35**
СЕНС ЖИТТЯ І ЩАСТЯ ЛЮДИНИ: ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОГЛЯД

Чабан Артем Анатолійович, **36**
ЧИ МОЖНА БУТИ СОБОЮ, ЯКЩО ПОСТІЙНО ДИВИШСЯ НА СЕБЕ ОЧИМА ІНШИХ?

Сахарчук Назар Миколайович, **38**
ТІНЬ НА ЕКРАНІ: ЧИ ВИБИРАЄМО МИ САМІ В ЕПОХУ АЛГОРИТМІВ?

Бойко Олексій Сергійович, **39**
ХТО ВИРІШУЄ, ПРО ЩО Я ДУМАЮ?

Джура Ірина Юріївна, **41**
ІМПЕРІЯ ЯКУ НЕ ВИМІРЯТИ БАГАТСТВОМ

Баришполець Софія, **43**
THE CORONATION OF THE PHILOSOPHICAL WORD WHAT IS MORE POWERFUL: A CROWN MADE OF GOLD OR A WORD THAT CAN CHANGE THE WORLD?

Олійник Олександра Володимирівна, **44**
ЧИ МАЄ БІЗНЕС ДУШУ? ПРО ЛЮДИНУ В СВІТІ ПРИБУТКУ

Синякова Мирослава Євгеніївна, **46**
ВІД ПРОСТОГО СЛОВА ДО ГЛИБОКОГО СЕНСУ

Панченко Максим Сергійович, **48**
ЛЮДИНА В ЦИФРОВОМУ СВІТІ: МІЖ СВОБОДОЮ БЕЗМЕЖНОГО ДОСТУПУ ТА ВИКЛИКАМИ НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ